

HZ. PEYGAMBER'İN AYRICALIKLI YÖNLERİNİN TEVARÜS ETMESİNİN İMKÂNI (İSMET SIFATI ÖRNEĞİ)

**The Possibility of The Prophet's Eligibilities Devolving on Others
(In The Context of Innocence)**

Mustafa ÜNVERDİ

Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Abstract *The belief in Prophethood is one of the Islamic basics and the common values of believers. It's accepted that prophets have some peculiarities. These can be summarized as taking revelation, innocence and manifesting miracles. All Muslims believe that reality. But after the death of prophet, some Muslims have believed that prophet's qualities are present in some other individuals. This has led people to see some sheikhs, imams and religious leaders as unquestionable. What has to be kept in mind is that Prophet's community/ummah inherited some qualifications from the prophet; but they are not hip prophetic peculiarities but the sense of ethics and social responsibilities instead.*

Keywords: Prophet, revelation, innocence, eligibility.

Giriş

Peygamberlik inancı, hem İslam'ın asıllarından hem de müminlerin ortak değerlerinden birisini teşkil eder. Allah, tarihin bazı kesitlerinde insanlığın gidişatına elçileri aracılığıyla müdahale etmiştir. Hakka davet yolunda ikaz ve teşvikle görevli elçiler zincirinin son halkası Hz. Muhammed'dir (571-632). İslam aleminin peygamber inancı gayet sarîh nitelikte bunu ortaya koymuştur. Kimlerin peygamber olduğu, peygamberlerin nasıl bir serüvenden geçtikleri, milletleriyle olan mücadeleleri, ilk ve son peygamberin kim olduğu, Hz. Peygamberle birlikte nübüvvet olgusunun sona erdiği gibi bilgiler bilinen ve üzerinde ittifak edilen hususlardır. Vahiy tecrübesinin mahiyeti, peygamberlerin vasıfları, mucize ve ismet gibi kavramların mahiyeti ve sınırları gibi konularda ise bazı tartışmaların olduğu müsellemdir. Buna peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sav) beşer-resul kimliği, sünnetinin mahiyeti, davranışlarının ilahî-içtihadîliği ve bağlayıcılığı, delalet ve sübut açısından hadislerin kesinliği gibi meseleleri de ekleyebiliriz. Ayrıca Hz. Peygamber'i beşer üstü vasıflarla tanımlama gayreti ile onun "örnek sünnetini"

tamamen nefyederek sadece bir “postacı” rolünde olduğu iddiaları da başka bir problemdir. Çalışmamıza esas olan sorun ise Resulullah’a has olan vasıfların ümmet içerisinde bazı insanlara ve zümrelere mutlak olarak tanınması neticesinde yeni (korsan) dini meşruiyetlerin ihdas edilmesidir. Burada özellikle ismet ve mucize kavramıyla bilgi kaynağı olarak vahyi kastediyoruz. Çalışmamızda özellikle ismet kavramı üzerinde duracağımızı belirtmek istiyoruz. Bütün bunlar yanlış peygamber tasavvuru ve din algısı bağlamında değerlendirilebilecek hususlardır.

Tarih içinde peygamber tasavvuru konusunda bazı sapmaların olmasına karşın, bu mevzuda sahabe arasında kayda değer bir anlama/anlamlandırma sorunundan bahsedemeyiz. Sorun, olağanüstü bir peygamber beklentisinde olan müşrikler ile yüceltmeci ya da (basite) indirgemeci peygamber tasavvuruna sahip sonraki nesil Müslümanlardadır. Bu iki uç yanılığının dışında yanlış peygamberlik inancından mühlhem birtakım hatalı söylem, algı, eylem, inanç ve düşünceler de tashihe muhtaçtır. Esasen Hz. Peygamber’i en doğru biçimde tanımanın yolu önce Kur’an-ı Kerim’de ilgili ayetleri incelemekten geçer. Ardından onun sahih sünneti ve son olarak siyer ve meğazî eserleridir.¹ Konu itikadî açıdan ele alındığında buna bir de Kelam eserleri eklenmelidir.

Biz de bu kaynaklar ışığında öncelikle Hz. Peygamber’in beşerî kimliğini açıklayan hususları ortaya koyacak, ardından onun aslî nitelikteki dinî karakterli (ayrıcılık) yönlerini tartışarak bir sonuca ulaşmaya çalışacağız.

1. Hz. Peygamber’in Beşerî Kimliği

Peygamberler insanlar arasından seçilmiş birtakım ayrıcalıklı özellikleri olan ama temelde bir insan evladı niteliğindeki kişilerdir. Onlar ne sıradan bir insan ne de insan üstü varlıklardır. Onların spesifik yanları, peygamber oluşlarının gereğidir. Ama bu, onların bazı beşerî özelliklerinin olduğu gerçeğini değiştirmez. Hz. Peygamber’in bütün hayatı dini bağlamda kabul edilirse, onun her işi ve yönünün sünnet olması ya da ümmet tarafından örnek alınıp uygulanabilir olması gerekir. Ancak durumun böyle olmadığını gösteren pek çok örnek vardır ki, Hz. Muhammed’in (sav) söz ve davranışlarını ya da vasıflarını ilahî-ictihâdî şekilde taksim etmemiz gerekir.

Hz. Peygamber’in siretinde onundinî ve beşerî özelliği olduğunu gösteren birtakım hadiseler görmek mümkündür. Medine’de hurma ağaçlarının aşılması tecrübesi, onun –sözlerinin bağlayıcılığı konusunda- din-dünya işleri ayrımı

¹ Adem Apak, “Günümüzde Hz. Peygamber’in (sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 19, sayı: 2, 2010, Bursa, ss. 59-72, s. 60-1.

yaptığına dair bir örnektir: “Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz”² Bu, vahiy eseri sözlerle beşeriyet kaynaklı kelamı ayırmak, bir başka ifadeyle ilahî ve beşerî iki farklı alanın olduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. Bir peygamber olmasına ve vahiy bilgisiyle hareket etmesine karşın onun her sözü, kararı ve davranışı vahye müstenit değildir.

Allah Resulünün şahsi/içtihadî kararları ve bunların kimisinin isabetli olmayışı, onun beşeri kimliğinin neticesidir.³ Buna dair örneklerden birisi, Bedir Savaşında alınan esirlere yönelik karardır. Nitekim Bedir esirlerine nasıl bir muamele yapılacağı tartışılmış ve Resûlullah’ın da içlerinde bulunduğu grubun fikri tercih edilerek fide karşılığı serbest bırakılmalarına karar verilmiştir. Sonradan gelen vahiy bu kararı şöyle eleştirmiştir: “Düşmanı çökertip yeryüzünde hâkim oluncaya kadar bir peygamberin esirleri olamaz. Siz dünya malını istiyorsunuz, Allah ise âhireti istiyor; Allah izzet ve hikmet sahibidir. Eğer Allah tarafından daha önce konmuş bir hüküm (ictihadda hata eden cezalanmaz, kanunsuz suç olmaz hükmü) olmasaydı, aldığınız fide yüzünden size büyük bir ceza gelecekti.”⁴ Allah Resûlü (sav) bir namazı kıldırırken yanılmış, ashâbın “bir değişiklik mi oldu?” şeklindeki sorularına “Ben ancak bir beşerim, sizin gibi ben de unutup yanılabilirim. Unutuğumda bana hatırlatın” cevabını vermiştir.⁵

Esasen Kur’an’da Hz. Muhammed’in (sav) beşer olduğunun vurgulanması, o dönemde resul algısında problem olduğunu gösterir. Cahiliye ikonlarından birisi olan kâhinlik ve ariflik, cinlerin gaytan haber verdiği ve meleklerin Allah’ın kızları olduğuna dair inançlar bu sorunlardandır. İnsanların zihninde Allah’tan haber alacak kişinin olağanüstü güçlerle donatıldığı şeklinde yanlış bir algı vardı.⁶ Onlar her yönüyle normal bir insanın Allah ile iletişim kurabileceğini kavramaktan uzaktı. Hâlbuki Kur’an bazı pasajlarda onun diğer insanlar gibi bir beşer olduğunu ancak

² Müslim, es-Sahih, Fedâil, 140.

³ Bu konudaki ayetlerin yorum ve değerlendirmesi için bkz. İbnHazm, *el-Faslfi’l-Milel ve’n-Nihal* (I-III), tahk. Sami Enver Cahiy, Daru’Hadis, Kahire 2010, s. 367-419; Râzî, *İsmetü’l-Enbiya*, neşr. Muhammed Hicazî, Kahire 1986, s. 49-159.

⁴ Enfâl, 8/67-8.

⁵ Buhârî, Salât, 31; Müslim, Mesâcîd ve Mevâidu’s-Salât, 19. Bazı Eş’ariler, dört rekâtli bir namazın ilk oturuşunda selam vermekle gerçekleşen bu olayı Resulullah’a hata ve unutkanlığı mümkün görmediklerinden “Burada Allah elçisinin ümmete ‘sehiv secdesi’ konusunda fiilî örnekliliği vardır” şeklinde yorumlamışlardır. Bkz. AbdullatifHarputî, *Tenkîhu’l-Kelam fî Akâidi’l-İslâm*, Çev. İbrahim Özdemir-Fikret Karaman, TDV Yay., Elazığ 2000, s. 237. Bu konuda diğer örnekler için bkz. Hayrettin Karaman, “Bağlayıcılık Bakımından Resulullâh’ın (sav) Davranışları”, <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0353.htm>. (05.01.2015)

⁶ Şemsettin Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2013, s. 127.

farklı olarak Allah'tan vahiy aldığı vurgulamakta ve söz konusu cahiliye zihnini tashih etmektedir: “[Ey Peygamber!] De ki onlara: “Evet, ben de sizin gibi bir insanım. Ancak şu var ki bana tanrınızın tek bir ilah olduğu vahyediliyor. Yalnız O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. O'na şirk koşanların vay hâline!”⁷

Maturidî (ö. 333)yukarıdaki ayeti te'vil ederken şu muhtemel manaları zikretmiştir: Birincisi, müşrikler ondan bazı ayetler getirmesini istediklerinde Allah, onlara, elçisinin de bir insan olduğunu ve söz konusu taleplerin insanın güç yetiremeyeceği şeyler olduğunu hatırlatmıştır. Ayrıca hiçbir insan Allah'ı her hangi bir konuda ilzam edemeyeceği gibi, ayet indirmesi hususunda da icbar edemez. İkinci olarak bu ayet, vahyin kaynağının Allah olduğunun ve Allah'ın dışında, Hz. Muhammed (sav) dâhil hiç kimsenin benzeri kelimelerle vahiy inşa edemeyeceğine işaretir. Zimnen, “Ben de sizin gibi bir insan olmama rağmen, insan diline ve içeriğine benzemeyen bu sözlerin sahibi mutlak olarak başka bir varlıktır.” Üçüncüsü, Hz. Peygamber bu ayet(ler) vesilesiyle insanları Hıristiyanların düştüğü hatadan men edercesine, “İlah olarak tapılacak olan biri varsa o da Allah'tır, beni yüceltmeyin, Hz. İsa'nın Tanrılaştırıldığı gibi aynı hataya düşmeyin, ben de sizin gibi bir insanım”⁸ mesajını vermiştir.⁹

Kur'an bazen Hz. Peygamber'in müşrik düşmanlarının onun ölümüyle sevinmemelerini, onların da bir gün öleceklerini hatırlatır,¹⁰ bazen de ondan insanüstü bilgiler ve işler bekleyenlere olumsuz cevap verme sadedinde uyarılarda bulunur.¹¹Kafirlerin peygamber olarak bir insan yerine melek gibi bir varlık beklemelerine cevap şu ayettir: “[Ey Peygamber!] Senden önce kendilerine vahyedip peygamber olarak gönderdiklerimiz de [melek değil] tıpkı senin gibi birer insan evladı idi. [Ey Müşrikler!] Bu gerçeği bilmiyorsanız, gidin Tevrat ve İncil hakkında bilgi sahibi olan kimselere sorun.”¹²

Kur'an'ın Hz. Muhammed'in beşer oluşuna yaptığı vurgular genel anlamda müşriklere yönelik ise de, bazı yerlerde hitap müminleredir. Mesela Uhud savaşında

⁷ Kehf, 18/110. Ayrıca bkz. Fussilet, 41/6.

⁸ Buhari, Enbiya 38.

⁹ Ebu Mansur el-Maturidî, *Te'vilatü'l-Kur'an (I-XVIII)*, haz. Ertuğrul Boynukalın-Bekir Topaloğlu, Mizan Yay. İstanbul 2006, c. IX, s. 114.

¹⁰ Enbiya, 21/34 ve Zümer, 39/30.

¹¹ En'âm, 6/50; A'râf, 7/188; Yûnus, 10/49; Ahkâf, 46/9.

¹² Nahl, 16/43. Maturidî ayette geçen “ricâlen” ifadesinin iki manaya gelebileceğini belirtmiştir. Birincisi “beşer” anlamına gelir ki bu durumda ayet, insanlardan başka bir varlık kategorisinde elçi gönderilmediği anlamına gelir. İkinci ihtimal ise sözcüğün zahiri manası olan “erkekler” anlamına gelebilir. Bu durumda kadınlardan peygamber gönderilmediği anlamı çıkar. Maturidî, *age.*, c. VIII, s. 113.

Hız. Peygamber'in öldürüldüğü şayiası yayılınca kimisi "Muhammed öldürüldü, öyleyse eski dininize dönün" diye bağırmış, bunun üzerine Âl-i İmran, 3/144 nazil olmuştur: "*Muhammed ölümsüz değildir; aksine o ölümlü bir elçidir. Nitekim ondan önce de nice peygamberler geldi geçti. Şimdi eğer o ölür veya öldürülürse siz bu tevhid davasından vazgeçip eski inancınıza mı döneceksiniz?! Her kim eski şirk inancına dönerse Allah'a hiçbir zarar veremez. Ama Allah imanın kıymetini bilip bunun şükürünü cihatla ifa edenleri mükâfatlandıracaktır.*"¹³

Hız. Peygamber'ingaybımutlak olarak bilmemesi insan oluşundan, vahiyle gaybî bilgiler elde etmesi nebi oluşundandır. Kur'an Allah'ın peygamberlere vahiyle bildirdiği bilgiler dışında hiç kimsenin gaybı bilemeyeceğini ısrarla vurgular.¹⁴İlgili ayetler dikkate alındığında, Allah Resulünün de bu kapsamadâhil olduğu ve gaybı kendiliğinden bilemeyeceği ortaya çıkar. Peygamberler gaybı bilen değil, gayptan haber alan insanlardır.¹⁵Peygamberlerin gayb bilgisi vahiyle kayıtlıdır. Bununla ilgili olarak şu ayet delildir: "*O, gaybı bilendir ve gaybını kendisinden razı olduğu elçiler dışında kimseye bildirmez...*"¹⁶ Diğer bir ayette Allah Resulü'nün bizatihi kendisi gaybı bilmediğini vurgulamaktadır.¹⁷Kelam disiplini de Hız. Peygamber'in vahiy olmadan gaybı bilemeyeceği; nebilerin mutlak olarak gayb bilgisine sahip olduğuna inanmanın küfür olduğu kabul edilmiştir.¹⁸

Hız. Muhammed'in (sav) bir beşer olduğuna ilişkin ayetleri, onun elçilik misyonunu basite indirgeyen, örnekliliğini azaltan naslar şeklinde okumak tarihsel gerçeklere aykırıdır. Bir müminin nasıl bir peygamber tasavvuruna sahip olması gerektiğinin sorusu çift yönlü cevabı olan bir konudur. Ne İslam tarihinde sıkça karşılaştığımız abartılı ve aşırı yüceltici peygamber inancı ne de onu basit bir postacı

¹³ Ayetin nüzul sebebine dair rivayetler için bkz. Ebu Hüseyin Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, Tah. Ayman Salih Şaban, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2003, s. 100; Abdulfettah el-Kâdî, *Esbâb-ı Nüzûl*, Çev. Salih Akdemir, Fecr Yayınevi, Ankara 1996, 3. Baskı, s. 99-100.

¹⁴ Kur'an'da varlık, bilgiye konu olması bakımından iki ana sınıfa ayrılır: Şehadet (görünenler) ve gayb (görünmeyenler) âlemi. Gayb kelimesi, müşahede alanı dışında kalanları ihtiva eder. Kavramın dini anlamı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği ahiret ahvâli, melekût aleminin mahiyeti ve istikbalde vuku bulacak olayları ifade eder. Neml, 27/65 inkarcılara meydan okuma sadedinde mutlak bir hakikati şöyle açıklar: "*De ki, göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka bilen yoktur.*" Bu konuda diğer ayetler için bkz. Ömer Özsoy-İlhami Güler, *Kur'an'da Ana Konular*, Fecr Yayınevi, Ankara 2003, 6. Baskı, s. 67-72.

¹⁵ Ersan Özten, "Peygamberlerin Gaybı Bilme İmkânı", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2009, s. 124.

¹⁶ Cin, 72/26-7. Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/44; Hûd, 11/49; Yûsuf, 12/3.

¹⁷ A'râf, 7/188.

¹⁸ Harputî, *Tenkihu'l-Kelâm*, s. 237.

gibi telakki eden indirgeyici elçi inancı geçerlidir.¹⁹Onun yemesi, içmesi, sade yaşantısı, uyuması, evlenmesi, hastalık ve ölüm gibi özellikleri beşerî vasıflardır. Sehv ve unutması da bu kabildendir.²⁰Onun ihtiyaçlarla kayıtlı ve diğer insanlar gibi içtihadî kararları olan birisi olması, beşerî yönünü ifade eder. Bu hakikat, ümmetin içerisinde beşerî hatalardan müstağni hiçbir insanın olamayacağı gerçeğinin temelini oluşturur.

2. Hz. Peygamber'in Ayrıcalıklı Yönleri

İslam inancında peygamberlerin nübüvvet görevleri itibariyle bazı vasıflara sahip oldukları kabul edilmiştir. Sıdk, emanet, fetânet, ismet, mucize, tebliğ gibi genel esaslar İslam'da peygamberlere mahsus özellikler olarak yaygın bir kabuldür.²¹ Bununla birlikte Kelam kaynaklarında bu sıfatları genel geçer ve toplu bir biçimde kategorik olarak bulmak mümkün değildir.²²

Erken dönem Kelam eserlerinde peygamberlerin sıfatları arasında en çok zikredilene mucizedir. Peygamberliğin ispatı için yeter şart olarak takdim edilen mucize, peygamber olanla olmayan arasındaki temel fark olarak kabul edilmiştir.²³ Peygamberlerin yalan söylememiş insanlar arasından seçilmiş (ve sıdk sahibi) oldukları hususu ikinci öne çıkan noktadır.²⁴ Bunun dışında peygamberlerin sıfatları üstün bir akıl ve fazilet sahibi olmak, bilgi, ehliyet, iffet, yiğitlik ve cesaret, cömertlik ve zühd olarak zikredilmiştir.²⁵Sâbûnî'ye göre peygamberler içinde

¹⁹ Apak, "Günümüzde Hz. Peygamber'in.", s. 61-8.

²⁰ Harputî, *age*, s. 236.

²¹ Harputî, *Tenkihu'l-Kelâm*, s. 234-5.

²² Peygamberlerin diğer insanlardan ayrı olarak sahip oldukları özel vasıfların farklı dönemlerde eserlere yansımaları ile ilgili bkz. Galip Türcan, "Peygamberlerin İsmeti Meselesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:2003/2 sayı:11, Isparta, s. 92.

²³ Ebu Mansur el-Maturidî, *Kitabu't-Tevhid*, tahk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, İSAM Yay., Ankara 2005, s. 271, 291; Bâkıllanî, *el-İnsâf*, tahk., Muhammed Zahid b. Hasan el-Kevser, Mektebetü'l-Ezherli't-Terâsiyye, Kahire 2000, s. 58; İbnFûrek, *MücerredüMakâlât'ş-Şeyh Ebî Hasan el-Eş'arî*, Tah. DanyalDimarya, Dâru'l-Meşrik, Beyrut 1987, s. 177-9; Ebu Yusr el-Pezdevî, *Usûlü'd-Din*, Çev. Şerafeddin Gölcük (Ehl-i Sünnet Akaidi), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1988, s. 136-41; Kadı Abdulcebbar, *el-Muğnî fi ebvâbi't-Tevhîdve'l-Adl – en-Nübüvvâtve'l-Mucizât*, tahk. İbrâhimMedkûr-Tâhâ Hüseyin, el-Müessesetü'l-Mısıriyyetü'l-Âmme, Kâhire 1962, c. XV, s. 7.

²⁴ Maturidî, *age*, s. 287, 296.

²⁵ İbnFûrek, *age*, s. 175-7.

yaşadıkları toplumun en akıllısı (fetânet)²⁶ ve en güzel ahlak sahibi (ismet) olanlardır. Mucize onların risaletlerinedillendiren unsurdur.²⁷

Yeni ilmi kelam düşünürlerinden Muhammed Abduh(1849-1905) peygamberlerin sıfatlarını başka bir zaviyeden ve daha reel-dinamik bir biçimde resmetmiştir. O, peygamberlerin vasıflarını açıklarken sıdk, mucize ve vahye değinmekle birlikte klasik yaklaşımın dışına çıkarak Hz. Peygamber'in sosyal hayatta büyük bir dönüşümü gerçekleştiren anlayışına, yaklaşım biçimine ve özelliklerine odaklanır.²⁸ Bunun ayrıntılarına ileride değineceğiz.

Hz. Peygamber'in nübüvvetinin tanımı kendisine vahyedilene uymak,²⁹ vahyi tebliğ edip³⁰ insanları uyarmak ve tebşir etmek³¹ ve örnek bir ahlak ile rehberlik yapmaktır.³² Onun toplum içerisinde yüklendiği misyon, dini tebliğle halkı irşad etmek, iftâ (fetva vermek), kazâ (yargıcılık), siyasi liderlik, sulh (arabuluculuk), rehberlik, öğüt verme ve eğitim, dini açıklama ve yorumlama gibi unsurlardır.³³ Onu diğer nebilerden farklı ve özel kılan yönü Kur'an'ı-Kerim'dir. Kur'an'ın edebi yönü, Ehl-i kitabın bilgilerini ihtiva etmesi, geçmiş toplumların akıbetlerini ve (İslam'ın yayılması gibi) gelecekte olacak bazı şeyleri haber vermesi ile diğer ilahi kitaplara uygunluğu Kur'an'ın üstün yönlerindedir.³⁴ İşte bu Kur'an Hz. Peygamber'e Allah tarafından vahyedilmiştir.³⁵ *Fıkhu'l-Ekber*'i şerh etmiş olan Aliyyü'l-KârîHz. Peygamber'in her şeyden önce kul peygamber olduğunu ve aşırı yüceltmeye karşı uyarılarda bulunduğunu kaydetmiş, sonra da onun tebliğ ve ismet sıfatlarını zikretmiştir.³⁶

²⁶ Hz. Peygamber'in fetânet sıfatıyla ilgili bir değerlendirme için bkz. Selman Kuzu, "Peygamberlerin Sıfatı Olarak Fetânet ve Hz. Muhammed'in (sas) Fetâneti", *Uluslararası Peygamber Yolu Sempozyumu*, İstanbul 2013, 3. Baskı, 303-21.

²⁷ Nureddin es-Sabûnî, *el-Bidâye*, Çev. Bekir Topaloğlu (Maturidîyye Akaidi), DİB Yay., Ankara 1991, 4. Baskı, s. 103-114.

²⁸ Muhammed Abduh, *Tevhid Risalesi*, Çev. Sabri Hizmetli, Fecr Yayınevi, Ankara 1986, 162-184.

²⁹ En'âm, 6/106; Yûnus, 10/109; Zümer, 39/11-2; Cin, 72/20-2.

³⁰ Mâide, 5/67, 99; Hicr, 15/94; Nahl, 16/82; Cin, 72/23

³¹ Furkan, 25/56; Fâtır, 35/23-4.

³² Ahzâb, 33/21. Hz. Peygamber'in nübüvveti dahilinde temel misyonuna ilişkin diğer ayetler için bkz. Özsoy-Güler, *Kur'an'da.*, s. 551-569.

³³ Karaman, "Bağlayıcılık Bakımından."

³⁴ Bâkıllanî, *el-İnsâf*, s. 59.

³⁵ Ebu Hanife, *Fıkhu'l-Ekber*, Çev. Ali Nar (Akaid Risaleleri İçinde), Beyan Yayınları, İstanbul 1998; Maturidî, *Maturidî, Kitabu't-Tevhid*, s. 296, 300-3.

³⁶ Aliyyü'l-Kârî, *Fıkhu'l-Ekber Şerhi*, Çev. Hüseyin S. Erdoğan, Haz. Abidin Sönmez-Ömer Dönmez, Hisar Yayınevi İstanbul, trs., s. 166-7.

Kadı Abdulcebbar (v. 415) Kur'an'ı, Allah Resulünün öncelikli vasfı olarak zikreder. Esasen o vahiy insanı olma yönünden diğer peygamberlerle aynıdır. Ancak peygamberimizin şeriatı öncekileri nesh eder. Dolayısıyla o bu açıdan diğer peygamberlerden ayrılır. Resulü diğer insanlardan ayıran ise onun “gönderilmiş bir elçi” olmasıdır. Elçiliğin odağı vahiydir. Vahiy, risalet görevinin merkezi vasfıdır. Hz. Muhammed'in (sav) “resul” oluşu bu hakikatin sonucu ve tecellisidir. Risaletin teminatı ve hakikatinin kesinliği ise mucizeye dayanır. Hz. Peygamber'in diğer insanlardan farklılaşan adı “nebi”dir. Bilgi edinme kaynağı olarak Allah'a dayanma manasındaki bu kavram, ne salih müminler ne de başkaları için geçerlidir. İnsanlar sevap ve hayır bakımından yüksek derecelere nail olabilirlerse de naklî deliller ondan başkasının asla nebi ismini alamayacağını gösterir.³⁷ Abdulcebbar'a göre Hz. Peygamber'in ayrıcalıklı vasfı mucizeyi izhar etmesiyle birlikte, nübüvveti esnasında her türlü nefret ettirici kusurlardan ve yalandan uzak olmasıdır. Bu onun özel ahlakî yapısı ve yaratılışında mevcuttur. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in üstün ahlakî bir yandan vehbî diğer yandan kesbîdir.³⁸

Kur'an'da Hz. Peygamber'in diğer insanlar gibi bir beşer olmasına karşın, onun bir sihirbaz, şair, söz cambazı olduğunu iddia edenlere ve vahiy bilgisini diğer din mensuplarından aldığı iftirasında bulunanlara reddiye amacıyla Hz. Muhammed'in sıradan bir beşer olmadığı ve vahiy Allah'tan aldığı bildirilir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in ayrıcalığının özünde vahiy alması vardır, denilirse yerinde olur. İsmet sıfatı vahiy olduğu gibi tebliğ etmenin ve tebliğinin karşılık bulmasının ikincil şartıdır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in özel yanı ismetle vasıflanmış vahiy insanı olmasıdır.

Hz. Muhammed (sav) melek Cebrail'i apaçık görmüştür.³⁹ Kendisine Allah'ın ayetlerinin indirileceğini bilmezken Allah onunla konuşmuş ve ayetlerini ona indirmiştir.⁴⁰ O vahiy konusunda korunmuş (ismet), kalbine düşen şeytanî vesveseler giderilmiş ve böylece nübüvvetine leke sürecek her türlü noksanlıktan arınmıştır.⁴¹

Vahiy, Allah'tan bir bilgi ve aksiyon kaynağı olarak Hz. Muhammed (sav) zamanında hayata bizatihi müdahil olmuştur. Hz. Peygamber'in muhalifleriyle

³⁷ Kadı Abdulcebbar, *el-Muğnî*, s. 8-9.

³⁸ Kadı Abdulcebbar, *age*, s. 13.

³⁹ Tekvîr, 81/23.

⁴⁰ Kasas, 28/85-87; Müzzemmil, 73/15;

⁴¹ “Senden önce hiçbir resul ve nebi göndermemiştik ki o, temenni ettiği zaman, şeytan onun temennisine (bir düşünce) atmış olmasın. Fakat Allah, şeytanın attığını siler, sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah, 'alim(bilen)dir, hakim (sağlamlaştırır)dır.” Hac, 22/52. Bu ayetle ilgili bir değerlendirme için bkz. Bünyamin Okumuş, “Garanik Hadisesi.”, *Kelam Araştırmaları*, 8:1 (2010), ss. 237-260.

mücadelesinde müminlerden yana taraf olan ve kâfirleri karşı hatta konumlandıran Allah'tır. O savaşa izin veren,⁴² inancı için hicret etmiş olanların en güzel biçimde ağırılanmasını emreden,⁴³ suçlara had vaz' edendir.⁴⁴ Bedir savaşında ok atan,⁴⁵ ihtilaf halinde müminlere dayanışma ve birlik çağrısında bulunan,⁴⁶ -iyi niyetle de olsa birisine sırtını döndüğü için- nebisini uyararak⁴⁷ Allah'tır. Zaman zaman görevinin getirdiği sorumluluk karşısında bunalan elçisini rahatlat ve ona gelecekte başarılı olacağını bildiren Allah'tır.⁴⁸ Müşriklerle mücadelesinde sabırlı olması gerektiği ve eninde sonunda hakikatin (bu dünyada ya da ahirette) herkes tarafından açıkça görüleceği vakte kadar peygamberinin ilahi gözetim altında olacağını bildiren yine Allah'tır.⁴⁹ Bu kayıtlar, Hz. Peygamberin nübüvvetini sevk-i ilahi ile yürüttüğünün örnekleridir.

Gece vakitlerinde insanların uykuda olduğu ve vaktin (iş ve üretim adına) ölü olduğu anda Allah'ın elçisi ibadete davet edilmiş ve bu sorumluluk ümmetine nazaran onun üstün dirayetine hasredilmiştir.⁵⁰ Ona, gündüz dünya işlerinin yoğunluğu ve karışıklığına karşın gecenin safiyeti, dinginliği ve sessizliğinde Kur'an'ı okuması ve uyanık bir şekilde olması emredilmiştir.⁵¹ Çünkü sözün ağırlığı gönlün derinlikli bir disipline tabi tutulmasını gerektirir.

Allah, elçisinin bir öğle vakti, belki de dinlenme anında diğer insanlarda olduğu gibi yüksek sesle çağırılmasını hoş karşılamamış ve müminleri uyarmıştır. Evine davetsiz girilmesi, bir şey isteneceği zaman dışarıdan uygun bir şekilde talep edilmesi gibi beşeri ilişkiler Allah'ın gözetiminde uygun bir düzenlemeyle tanzim edilmiştir.⁵² Ayrıca müminler onun huzurundayken sıradan bir yerdeymiş gibi bağıra-çağıra konuşmaktan men edilmiştir. Hz. Muhammed'in (sav) hassas gönlüne ağır gelen ancak (muhtemelen) insanları kırmamak için dile getirilmeyen bu hususlar Allah'ın eliyle düzeltilmiştir.⁵³ Bu ve buna dair diğer örnekler, vahyin aktif fonksiyonunu izhar ettiği, tarihin içerisinde olaylara bizzat müdahil olduğu dönemdir.

⁴² Bakara, 2/190.

⁴³ Enfâl, 8/72.

⁴⁴ Mâide, 5/38.

⁴⁵ Enfâl, 8/17.

⁴⁶ Enfâl, 8/45-47.

⁴⁷ Abese, 80/1-10.

⁴⁸ İnşirah, 94/1-4.

⁴⁹ Tûr, 52/48.

⁵⁰ İsrâ, 17/79.

⁵¹ Müzzemmil, 73/1-7.

⁵² Hucurât, 49/2-4.

⁵³ Ahzâb, 33/53.

Hız. Peygamber tebliğ vazifesinde pes etmemek üzere dirençlidir: “[Ey Peygamber!] Rabbinin sana yüklediği elçilik görevinin zorluklarına sabret. Sakın balığın yuttuğu kimse [Yunus] gibi sabırsız olma...”⁵⁴ Buna göre Allah’ın elçisi tebliğ görevini yürütürken kendisinden beklenen asla vazgeçmemesi, kavmine beddua etmemesi, her türlü zorluğa rağmen onları terk etmemesi ve son olarak korkup çekinerek tebliğinde geri durmamasıdır. Ayrıca öfkelenmemesi, bunalıma girmemesi ve kendi yaşadıklarına hüzünlenmemesi gerekmekte, eğer üzüntü duyacaksa –bir şefkat ve merhamet örneği olarak- sadece içinde bulunduğu toplumun akıbetine tasalanmalıdır.⁵⁵

Vahyin peygamber hayatında aktif olmasının dışında, o, bilgi kaynağı olarak da Hız. Peygamberi diğer insanlardan ayırır. Peygamberin özelliği, bilgi vasıtalarından biri olan vahyi kullanmaktır. Sadece ona mahsus olan bu vasıf, temelde peygamberle insanlar arasındaki esas farklılıktır. Maturidî, peygamber haberinin (haber-i resul) zorunlu bilgi kaynağı olduğunu kabul etmiştir. Çünkü insanların kaosa düşmemesi ve düzenli bir dünya hayatı için idrak düzeyinin yettiği kadarıyla bir din aramaları gereklidir. Gözlenebilen ve algılanan varlık aleminde temel husus bir yaratıcı ve yöneticinin olduğu hakikatidir. Bu yaratıcı her ne kadar insanları hayata elverişli bir şekilde var ettiyse de, bilgisizlik ve nefsi davranma gibi eksikliklerden dolayı insanlara bir rehber göndermiştir. Bu rehberin (peygamber) sadık oluşunun delili, tebliğ ettikleriyle alemdeki varlıkların örtüşmesi ve biri diğerini doğrulayan gerçeklikler içermesidir. Bu, peygamber olgusunun temellendirilmesidir. Peygamberin verdiği bilgi ise sadık haber kategorisindedir. Haber, akıl ve duyu gibi sağlıklı bir bilgi kaynağıdır.⁵⁶ Bunu inkar eden, soyunun, adının, yakınlarının, eşyanın isimlerinin vs. dayanağı olan bir bilgi kaynağını inkar etmiş olur ki bu da bir anlamda kişinin kendini inkar etmesi anlamına gelir. Hayatın idamesi için gerekli olan haberî bilgi inkar edilemez bir kaynaktır. Bu, aklî zorunluluk çerçevesinde sabit olunca, peygamberin getirdiği bilgilerin gerekliliği de kesinleşmiş olur. O, doğruluklarını kanıtlayan mucizelerle kesin bilgi kaynağı durumundadır.⁵⁷

Esasen peygamber haberinin kesin bilgi kaynağı olması çağında yaşayan ve onunla direkt ilişkide olan insanlar içindir. Ondan sonra gelen nesiller için aynısı söylenemez. Maturidî, mütevatir haberi tanımlarken, “yalan söyleme ve yanılma ihtimali olan insanların naklettiği bilgi” şeklinde bir tanımlama yapar. Bu, Hız. Peygamber dışında hiç kimsenin doğruluğunun mutlak olmadığına işaret eder. Çünkü

⁵⁴ Kalem, 68/48.

⁵⁵ Maturidî, *Te’vilât*, c. XVI, s. 38.

⁵⁶ Halife Keskin, *İslam Düşüncesinde Bilgi Teorisi*, Beyan Yay. İstanbul 1997, s. 74.

⁵⁷ Maturidî, *Kitabu’t-Tevhid*, s. 7, 14.

peygamber dışında hiç kimsenin sadık olduğuna dair açık bir belgesi yoktur. Peygamberin delili ise tebliğinin mahiyeti, mucize ve ferdî karakteridir. Böylece peygamber dışında kimsenin masumiyetine kanıt yoktur. Bu durumda haber, sadece yalan söyleme ihtimali olmayan özneye/peygambere dayandırılırsa kabul edilir.⁵⁸ Bu yüzden her hangi bir insanın verdiği bilgiyi reddetmekle peygamberi reddetmek aynı değildir.⁵⁹

Öte yandan Hz. Muhammed (sav) diğer peygamberler gibi üstün bir ecirle mkfatlandırılmıştır.⁶⁰ Bu onun ibadet ve huşda diğer insanların erişemeyecekleri seviyede olması ve sıradan insanların katlanamayacakları meşakatlere maruz kalmasına karşın davetinde sebat ettiği içindir. Diğer tüm insanlar onun vesilesiyle ahlaki faziletlere ulaşma imknı bulmuştur.⁶¹ Ancak Allah'ı bilme sadece peygamber sayesinde değil, Allah'ın insan gönlüne koyduğu sevgi ve muhabbet vesilesiyledir:⁶² “*şüphesiz sen sevdiğini hidayete erdiremezsin, ama Allah dilediğini doğru yola iletir.*”⁶³ Hal böyle olunca peygamber dışındaki kimselerin, insanların hidayetlerinde kerameti kendilerinde aramalarının anlamsız olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Evlenme ve boşanma gibi hususlarda peygamber hanımları (ezvc-ı thirt) zel statüyle müminlerin anneleri mesabesinde kabul edilmiş, onun vefatından sonra başka erkekler tarafından nikhlanmaları engellenmiştir. Böylece onlar (kadınlık yönlerinin ne ıkkmaması için) mutlak dokunulmazlık örtüsüyle diğer kadınlardan ayrılmışlardır.⁶⁴ Nitekim peygamber hanımları diğer kadınlara göre daha hassas olmaları noktasında uyarılmışlar ve beşerî ilişkilerde yüksek bir hay ile davranmaları emredilmiştir.⁶⁵ Bu durum, herkesin birbirini tanıdığı bir toplumda peygamber hanımlarına yönelecek (cinsiyet merkezli bir) bakışın nefyedilmesi ve onların eğitici yönlerinin üstün ve mahfuz tutulması açısından dikkat çekicidir. İşlam toplumunda bu tür hukuki durum sadece Hz. Peygamber'in hanımlarına aittir.

⁵⁸ Maturidî, *age*, s. 14.

⁵⁹ Ebu Hanife, *el-Alimve'l-Müteallim*, ev. Mustafa z (Akaid Risaleleri İçinde), Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981, s. 35.

⁶⁰ Kalem, 68/1-6.

⁶¹ Ebu Hanife, *age*, s. 21.

⁶² Ebu Hanife, *age*, s. 41.

⁶³ Kasas, 28/56.

⁶⁴ Ahzb, 33/6.

⁶⁵ Ahzb, 33/30-34.

Zımmen Hz. Peygamber ve hanımları adanmış insanlardır, O'nun hanımları dünya hayatının nimetleri⁶⁶ olmaktan berîdir.

Öte yandan Hz. Peygamber'in özellikleri konusunda abartılı tasvir ve kabullerin erken dönem düşünürlerinde de revaç bulunduğunu söylemeliyiz. Mesela Maturidî siyer ve meğâzî eserlerinde geçen rivayetlere dayalı olarak Hz. Peygamber'in birtakım fiziki ve manevi özelliklerini onun ayrıcalıkları arasında zikretmiş, bu konuda ilgili literatürden etkilenmiştir.⁶⁷ Aliyyü'l-Kârî'nin de Hz. Peygamber'in nübüvvetten önce de diğer peygamberlerin sıfatlarını taşıdığı, cesetler yaratılmadan önce ruhlar aleminde de peygamber olduğu biçimindeki ifadelerini abartılı peygamber tasavvuruna örnek gösterebiliriz.⁶⁸

Son olarak Hz. Peygamber'in klasik Kelam literatüründe kabul gören özel vasıflarının vahiy almak, ismet ve mucize olduğu görüşü öne çıkmaktadır.⁶⁹ Buna ek olarak Hz. Muhammed'in (sav), eşlerinin sayısı, mehirsiz evlenme yetkisi gibi uygulamaya yönelik özellikler ve farklılıklar, ona mahsus hükümler ve haller sadededir. Müminler bu konularda onun gibi davranma hürriyetine sahip değildir.⁷⁰

3. Hz. Peygamber'in İsmet Sıfatı

İsmet “tutmak, korumak ve engel” olmak anlamlarına gelir. Peygamberlerin ismeti (ismetü'l-enbiyâ) ise, nebilerin özlerinde safiyetten gelen bir güçle kendilerini

⁶⁶ Âl-i İmran, 3/14 kadınları mutlak anlamda dünya hayatının süsü olarak zikreder. Bizim yorumumuz, söz konusu ayetin tanımlaması dikkate alınarak yapılmış, peygamber hanımlarının bir nevi bundan istisna tutulması gerektiği vurgulanmıştır.

⁶⁷ Bunların arasında Hz. Peygamber'in dünyaya gelinceye kadar atalarında nesilden nesile devam eden nurun bulunması, iki omuzu arasındaki mühür, orta boylu olmasına rağmen her kiminle olursa olsun boyunun uzun görünmesi, vahye mazhar olmadan önce de bir gölgeyle güneşten korunması, göğsünü yarılarak iç organlarının yıkanması zikredilebilir. Maturidî, *Kitabu't-Tevhid*, s. 295-6.

⁶⁸ Aliyyü'l-Kârî, *Fıkhu'l-Ekber*, s. 167-9. Geniş bilgi için bkz. H. Musa Bağcı, “Ulaşılamaz Örnek Peygamber Tasavvurunun Tarihsel Teşekkülü” *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı XIX, İzmir 2004, ss. 103-136.

⁶⁹ Mahmut Çınar, “Peygamberi Diğer İnsanlardan Ayıran Üç Özellik: Vahiy, Mucize ve İsmet”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı:21 İstanbul 2011, ss. 95-127.

⁷⁰ Karaman, “Bağlayıcılık Bakımından.”. Buhari'deki bir rivayete göre Hz. Peygamber, önceki peygamberlere verilmeyip sadece kendisine verilen beş şeyi şöyle açıklamıştır: Uzak mesafelerde bile olsa düşmana korku salması, yeryüzünün mescid (temiz) kılınması, ganimetlerin helal kılınması, şefaet yetkisi ve nübüvvetinin evrensel oluşu. Bkz. Buhari, *Teyemmüm* 1.

kötülük ve günahlardan korumaları, çeşitli faziletlerle bezenmiş olmaları, maddi manevi yardımla nübüvvetlerini sürdürmeleri ve tebliğlerinde başarılı olacaklarına dair tatminkâr bir duygunun bulunmasıdır. “Allah seni kâfirlere karşı koruyacaktır”⁷¹ mealindeki ayet, onların ismet sıfatıyla tebliğlerinde korunmuş olduklarına delalet eder.⁷² Peygamberlerin ismetiönemli bir literatür teşkil edecek derinlikte araştırma ve tartişmalara konu olmuştur.⁷³

Peygamberlerin ismet sıfatıyla ilgili tartişmalar genel olarak Hz. Adem⁷⁴, Hz. Nûh⁷⁵, Hz. İbrahim⁷⁶, Hz. Lût⁷⁷, Hz. Yûsuf⁷⁸, Hz. Musa⁷⁹, Hz. Dâvûd⁸⁰, Hz. Süleyman⁸¹, Hz. Eyyûb, Hz. Yûnus⁸² ve Hz. Muhammed⁸³ (sav) ile ilgili ayetler çerçevesinde gelişmektedir.⁸⁴ Ehl-i Sünnet, peygamberlerin nübüvvetten önce ve

⁷¹ Mâide, 5/67.

⁷² Ragıp el-İsfehânî, *el-Müfredât*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 2010, 6. Baskı, s. 340.

⁷³ Peygamberlerin günah işlenekten korunmuş olduklarını kanıtlamak amacıyla yazılan eserlere “İsmetü'l-Enbiya” ya da “Tenzihü'l-Enbiya” denilmiştir. Bu konuda telif edilmiş eserler için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “İsmetü'l-Enbiya” mad., *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2001, c. XXIII, s. 142.

⁷⁴ Hz. Adem'in Allah'ın emrine muhalif davrandığı bilgisine dair bkz. Bakara, 2/35-7; A'râf, 7/19-23; Tâ-hâ, 20/117-122. Bunların yanında A'râf, 7/190. ayetin Hz. Adem, Bu ve devamındaki ayet klasik tefsirlerde genellikle Âdem, Havva ve İblis bağlamında menkıbevi tarzda izah edilmiştir. Ancak bu iki ayetteki muhteva Âdem (as) ve Havva'ya değil, Kaffâl'in de dikkat çektiği gibi, her zaman ve zeminde muadillerine rastlanan müşrik ve nankör insan tipini sembolize etmektedir. Aksi halde, Âdem (as) ve eşinin yasak ağaca yaklaşmalarının dışında gizli şirke düştüklerini de söylemek gerekecektir. İbnHazm ve Razi, bu ayette zikredilenlerin Hz. Adem ve Havva oluşuna dair rivayetleri ve tefsirleri reddetmişlerdir. Bkz. İbnHazm, *el-Fasl*, c. II, s. 373; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (I-XXXII), Dârü'l-Fikr, Beyrut 1981, c. XV, s. 90; Mustafa Öztürk, *Kur'an Meali*, ayet dipnotu.)

⁷⁵ Hûd, 11/46.

⁷⁶ En'âm, 6/76-8; Enbiya, 21/62-3; Saffât, 37/89.

⁷⁷ Hûd, 11/78, 80

⁷⁸ Yûsuf, 12/24, 53, 70.

⁷⁹ Şuarâ, 26/14, 20; Kasas, 28/15-6.

⁸⁰ Sâd, 38/21-5.

⁸¹ Sâd, 38/34.

⁸² Enbiya, 21/87.

⁸³ Nisa, 4/79; Yûsuf, 12/3; İsrâ, 17/73; Hac, 22/52; Ahzâb, 33/37; Şûrâ, 42/52; Muhammed, 47/19; Fetih, 48/2; Müdessir, 74/4-7; Abese, 80/1-7; Dûhâ, 93/7.

⁸⁴ Zikredilen peygamberlerin hata ya da günah işlediklerini çağrıştıran ya da bu şekilde yorumlanan ayetlerin değerlendirmesi için bkz. İbnHazm, *age*, c. II, s. 368-419.

sonra ismet sıfatına sahip olduklarını kabul etmektedir. Ancak onların nübüvvetten önce bu sığata sahip olmadığını savunanlar da vardır.⁸⁵

İsmet sıfatı vahiy ve Hz. Peygamber odaklı olarak iki kısımda kabul edilmiştir. İlahî ismet vahyin selâmeti/sıhhati demektir. Bu da vahyin Hz. Peygamber'in indirilmesinden müminlere ulaştırılmasına kadar her hangi bir etkiden korunmuş olmasıdır.⁸⁶ İlahi kelam, ismet sıfatını haiz olup, her türlü şartta ve her dönemde mutlak olarak Allah'ın teminatındadır. Peygamberin ismeti ise, onun nübüvvet görevleri gereği en yüksek ahlak doğrultusunda hata ve sapkınlıklardan uzak olması ve ilahi bir yardımla dini tebliğde korunmuş olması anlamına gelir.

Ehl-i Sünnet, peygamberlerden ancak kasıt dışı sadır olabilecek hataları kabul etmiş ve bunları günah şeklinde değil, "zelle" olarak isimlendirmiştir.⁸⁷ Bununla birlikte Râzî (ö. 606/1209) ismet sıfatının dört boyutundan bahsetmektedir. İlki, inançla ilgili olan kısmıdır ki, bütün Müslümanlar peygamberlerin küfür ve bidatten masum olduğunu kabul eder. Ancak Haricilerden Fudayliyye, her günahın küfür olduğunu, peygamberlerin de günah işleyebileceğinden onlardan küfür sadır olabileceğini iddia etmişlerdir. Rafıziler de takıyye icabı peygamberlerin küfür izhar edebileceğini savunmuşlardır. İkinci olarak ismet, şer'î hükümlere ilişkin konuları kapsar. Hz. Peygamber, bu konuları kasıtlı ya da kasıt dışı her türlü yanlış bilgilendirmeden arınmış bir biçimde, hükümleri aslına sadık kalarak ve tahrif, tebdil ve ihmal etmeden ümmetine aktarmıştır. Üçüncüsü ifta (fetva) konularıdır ki, bu konularda Resulullah kasıtlı olarak hata yapmaz. Ancak istemeyerek yanlış fetva vermesi hususu ihtilafıdır. Beşincisi ise peygamberlerin özel halleri ve davranışlarıyla ilgili konulardadır. Bu konuda beş ayrı görüş vardır.

1- Haşviyye: Peygamberler küçük ve büyük günah işleyebilirler.

2- Mutezile: Peygamberler kasıtlı olarak büyük günah işlemez ama küçük hatalar işlemeleri mümkündür. Ancak bunun hayâsızlık gibi kendilerine karşı nefret hissi uyanmasına neden olacak düzeyde bir kusur olmaması gerekir. Çünkü bu durumda nübüvvetle leke sürülmüş olur.

3- Ebu Ali el-Cübbâî (ö. 303): Kasıtlı olarak ne büyük ne de küçük günah işlerler. Ancak yanlışlıkla yada te'vilde hataya düşebilirler.

⁸⁵ Bu görüşü savunan ve Hz. Peygamber'in İslam'dan önce tek tanrıya inanan ender Kureyşlilerden Zeyd b. Amr b. Nufeyl arasındaki görüşmeye dair rivayetin kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. M. J. Kister, "Bir Torba Et", Çev. Enbiya Yıldırım, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2000, c. 4 sayı 1, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/279.pdf> (erişim: 02.01.2015)

⁸⁶ Bünyamin Okumuş, "Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiyye'ye Göre İsmet Kavramı: Nebevi Metinlerin Neshi ve Tebdili Meselesi (I)" *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 8:1 (2010), ss. 237-260, s. 238.

⁸⁷ Ali el-Kârî, *Fıkıh-u Ekber.*, s. 160.

4- İbrahim en-Nazzâm (ö. 231): Peygamberler üstün düzeyde duyarlı, uyanık ve bilgili insanlardır. Dolayısıyla hiçbir şekilde günah işlemez, hatayla da olsa veyameseleleri te'vil ederken yanlış yoruma düşmezler. Ancak onlar insan olmaları hasebiyle unutkanlığa duçar olabilirler. Onların uyarılmaları da ancak bu nedenledir.

5- Şia: Peygamberler mutlak masumdurlar. Onlar için yukarıda zikredilen ihtimallerden hiçbirisi geçerli değildir.⁸⁸

Ebu Hanife (ö. 150) "Peygamberlerin hepsi küçük-büyük günahlardan, küfür ve çirkin işlerden münezzehtir" demiştir. Ancak onların hataları ve sürçmeleri vaki olmuştur. Bununla birlikte asla çok tanrıcılığa yani şirke düşmemişlerdir.⁸⁹ Maturidî de, peygamberlerin ismet sıfatına Âl-i İmran, 3/79 ve İsrâ, 7/73-75 ile istidlal etmiştir. Bu ayetlerde kafirlerin Hz. Peygamber'i kendi inançlarına çekme, tebliğ ettiği vahiy konusunda tereddüt ve şüpheye düşürme çabasına karşı Allah'ın onu tam bir şekilde koruması söz konusudur.⁹⁰

Maturidîler ismetin peygamberin iradesini devre dışı bırakmadan, onu kötü fiillerden sakındırdığını ve hayırlı işlere sevk ettiğini kabul etmiştir. Sabûnî (ö. 580), peygamberlerin nübüvvetten önce günah işlemiş olabileceklerini ancak (varsa) bunların peygamberlikle birlikte iyiliğe ve hayra tebdil olacağını ve onların tebliğ ehliyetlerine gölge düşürecek herhangi bir günahtan masum olduklarını zikretmiştir. Onların ismet sıfatı özgür iradelerini nefyetmeyen bir vasıf olarak mevcuttur. Nitekim Maturidî'ye göre ismet sıfatı denenmeyi ve dolayısıyla iradeyi ortadan kaldırmaz.⁹¹ Peygamberler, Allah'a imanda üst noktada olduklarından herhangi bir yanlışla karşı diğer insanlara göre daha fazla korku hissetmiş, hatalarının affedildiği ya da günahlardan korunmuş oldukları fikrine kapılmamışlardır. Peygamberlerin mutlak bir ismetle korunduğu görüşü, onların ilahi kudretle küfürden korunduğu, dolayısıyla imanlarının zorunlu olduğu sonucunu çıkarırdı. Halbükizarûrî iman, kamil değildir. Bilakis onların imanı ihtiyarîdir ve kemal noktasının zirvesindedir. Öyleyse onların ismet sıfatı (şahsî kararlarını da kapsayacak derecede) mutlak değildir. Nitekim Hz. Peygamber'e Hıristiyan ve Yahudilere tabi olmadıkça onların sevgisini kazanamayacağını, dolayısıyla onların taleplerine uymaması gerektiğini

⁸⁸ Râzî, *İsmetü'l-Enbiya*, s. 39-40.

⁸⁹ Ebu Hanife, *el-Fıkhü'l-Ekber*, s. 68-9.

⁹⁰ Maturidî, *Te'vilât*, c. VIII, s. 332.

⁹¹ Sâbûnî, *el-Bidâye*, s. 114. Sâbûnî'nin "*el-Müntekâminİsmetü'l-Enbiya*" adlı nübüvvet bahsiyle ilgili alanında ilklerden olması yönüyle önemli bir eseri vardır. O, eserini imam Ebu'l-Huseyn Muhammed b. Yahya el-Beşâğârî'nin eserini tavih ve teybin için kaleme aldığını, bu bağlamda peygamberlerin daha iyi tanınması, onların insanlardaki gibi ayıp ve kusurlar taşımadıklarını ve Allah'a iman için onlara tabi olunması gerektiğini kaydetmiştir. Bkz. Sâbûnî, *age*, Mütercime ait Giriş Bölümü, s. 28-9.

hatırlatan ayet,⁹² onu uyarma niteliğinde olup, zımnen onun hatalı tercihte bulunma ihtimali gösterir. Hz. Peygamber'in ismeti, ondan imtihanı kaldıran, onu zorunlu olarak imana sevk eden bir amil değildir. İsmetin emir ve nehyi düşürmesi imkansızdır (ismet külfeti kaldırmaz). Zira ismetten söz edebilmek için öncelikle emir ve nehyin olması gerekir. Ki nebi, ismet sıfatıyla emredileni yerine getirsün, yasaklanandan uzak dursun.⁹³

Eş'arî kelimcılara göre ismet Allah'ın peygamberde itaati yaratıp masiyeti yaratmamasıdır. Böylece ismet, onlarda kendilerini kötülüğe meyletmekten koruyan bir meleke halinde mevcuttur.⁹⁴ Peygamberler, nübüvvetten önce "zelle" denilebilecek hataları işlemiş olabilirler. Ama onların risaletlerinden sonra kasıtlı olarak hata işlemeleri söz konusu değildir.⁹⁵ Örneğin Hz. Adem'in işlediği kusur peygamberlikten öncedir.⁹⁶Taftazânî'ye (ö. 792) göre, peygamberlerin yalan söyledikleri ya da günah işlediklerine dair bir haber gelmesi durumunda, haber ahad yolla gelmişse bu reddedilir. Tevatür ile gelmişse, te'vil edilir. Bu da mümkün olmazsa, "terk-i evlâ" ile mesele çözülür. Yani aslında nebilerin yaptıkları günah değildir, Allah onları daha doğru olanı terk ettikleri ya başkalarına örnek teşkil etsin diye kınamıştır.⁹⁷

Mutezile peygamberlerin ancak küçük günah işleyebileceklerini, ancak küfür ve fisk, ya da diğer büyük günahların onlar için asla söz konusu olmadığını, Allah'ın küfre düşmüş bir insanı sonradan peygamber kılmayacağını kabul etmiştir.⁹⁸Kadı Abdulcebbar, peygamber olanla olmayan arasındaki farkın "mucize sahibi olmaya", bunun da ismet sıfatıyla muttasıf olmaya bağlı olduğunu belirtmektedir. Buna göre peygamberlerin ilk farkı, ne nübüvvetten önce ne de sonra Allah'ın himayesinden çıkaracak ve ona düşman olacak işlerde bulunmalarındır.⁹⁹ İkincisi, davranışlarında

⁹² "[Ey Peygamber!] Dinlerini benimsemediğin sürece Yahudiler de Hıristiyanlar da senden asla hoşnut olmayacaklar. Onlara de ki: "Allah'ın gösterdiği yol var ya, işte doğru yol odur." [Ey Peygamber! Bilesin ki] sana gelen bu vahiylerle rağmen onların heva ve heveslerine uyacak olursan Allah'a karşı sana sahip çıkıp yardım edecek kimse bulamazsın." Bakara, 2/120.

⁹³ Maturidî, *age*, c. I, s. 224, 268; c. XI, s. 296

⁹⁴ Mehmet Bulut, "İsmet" mad., *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2001, s. 135.

⁹⁵ Pezdevî, *Usûlü'd-Dîn*, s. 241.

⁹⁶ İbnFûrek, *Mücerred.*, s. 176; Râzî, *İsmetü'l-Enbiya*, s. 40. Râzî eserinin 40-47. sayfaları arasında peygamberlerin ismetini savunan on beş delil ortaya koymuştur.

⁹⁷ Taftazânî, *Şerhu'l-Akâid*, Çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 2013, 6. Baskı, s. 243.

⁹⁸ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn* (I-II), tahk. Muhammed Muhiddin Abdulhamid, Mektebetü'n-Nahdatü'l-Mısriyye, Kahire 1950, c. I, s. 272.

⁹⁹ Kadı Abdulcebbar, *ŞerhuUsûl-i Hamse*, tahk. Abdülkerim Osman, MektebetüVehbe, trs. y.y., s. 573.

eleştiriye ve yergiye neden olacak yalan, yanılığı, unutkanlık, gizem gibi olumsuzluklardan münezzehtir; üçüncüsü, ağız dalaşı, iki yüzlülük, görmezden gelme, günahları küçümseme, yalan söyleme gibi kötü vasıflardan uzak olmalarıdır. Bu özellikleri onların temel vasıflarıdır. Bunun dışında onlar, şahsiyetlerine zarar vermeyecek kusurlarda bulunabilirler. Bu da ancak masum hatalar bağlamındadır. Bunun dışında peygamberleri diğer insanlardan ayıran ve onları başkalarına üstün kılan fark onların nübüvvet ve risalet göreviyle birlikte başlar. Peygamberler şeriatın tebliğcisi olarak, insanlara yükümlülüklerini öğreten, asıl ve fer' görevleri açıklayan, vahyin tebliğinde düşmanların saldırılarına sabırla karşılık koyan ve nübüvvet görevinde türlü meşakkatlere katlanan kimselerdir. Böylece artık onlar diğer insanlardan üstün olurlar.¹⁰⁰

Ehl-i Sünnet ve Mutezilenin sadece peygamberlere has kabul ettiği ismet sıfatını kapsamı şia tarafından genişletilmiş ve imamlar da mutlak masum kabul edilmiştir.¹⁰¹ şia, doğrulukları mucizelerle teyit edilen peygamberlerin masum oluşunu vacip kabul eder. Peygamberler ancak takiye ile küfür izhar edebilirler.¹⁰² Bunun dışında bir peygamberin yalan söylemesi veya günah işlemesi güvenilirliğini zedeler. Onun günahkâr ya da yalancı oluşu tebliğine engel olması manasına gelir ki, bu da nübüvvetteki hikmeti ortadan kaldırır. Aynı bunun gibi, imamların da masumiyeti vacip olur.¹⁰³

şia'ya göre imamlar, doğdukları andan itibaren küfür ve şirkten, yalan söylemekten, büyük-küçük her türlü günahattan, hata ve yanılmadan masumdurlar. Onların bu konudaki teorileri Farsçada "ÇardehMa'sûm-i Pâk" kavramıyla akideleşmiştir. Bu tabir, İsnâşeriyye şiflerinin hata ve günahlardan münezzeht olduklarına inandıkları on dört kişiyi ifade eder. Bunlar, Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma ve on iki imamdan müteşekkildir. İmamların masum olduğu inancı hicri II. asırda ortaya çıkmıştır. İbnBâbeveyh (ö. 381), şeyh Müfid (ö. 413) ve şerif el-Murtazâ (ö. 436) gibi şif ülema tarafından geliştirilen tez, on dört masumun mutlak ismet sıfatına sahip olduğu sonucuya inanç esası haline gelmiştir. Ehl-i Beyt'in masum oluşunun naklî delili "*Ey Peygamber'in ehl-i beyti, Allah sizi her türlü manevi kirden arındırmak ve sizi tertemiz kılmak istiyor*"¹⁰⁴ mealindeki ayettir. Aklî

¹⁰⁰ Kadı Abdulcebbar, *el-Muğni*, s. 279-280

¹⁰¹ Bulut, *agm*, s. 135.

¹⁰² Taftazânî, *age*, s. 243.

¹⁰³ İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Keşfü'l-Murad fi şerhi Tecridi'l-İtikad*, Müessesetü'l-A'lemili'l-Matbuat, Beyrut 1988, s. 274-275.

¹⁰⁴ Ahzâb, 33/33. İbn Kesir, bu ayetin Hz. Peygamber'in hanımlarına yönelik indiğini kaydetmekte ve bunu İbn Hacer'den gelen İkrime'nin çarşı-pazarda bu ayeti okuyarak bunun Resulullah'ın hanımlarına yönelik olduğunu ilan ettiği rivayetine dayandırmaktadır. İbn Abbas da bu ayetin sadece Resulullah'ın hanımlarına matuf olduğunu kabul etmiştir. Böylece İbn Kesir, bu ayetin diğer bazı rivayetlerle birlikte Hz. Peygamber'in hanımları ve kızı

delil ise, onların masum olmamaları durumunda bilerek ya da yanlışlıkla hatalı fetva vermeleri mümkün olur. Bu durumda rehberlikleri ya da imametlerine gölge düşer. Dolayısıyla bunu düzeltecek başka bir imama ihtiyaç duyulur. Onun da masum olmadığı iddia edilirse, bu teselsüle yol açar ki bu da muhaldir.¹⁰⁵ Diğer bir delil ise, imamlar hüccet (rehber) olduğu halkın da onlara ihtiyaç duyduğu esasına dayanır. Buna göre eğer imamlar günah işlerlerse, onlara tabi olanlarla aynı seviyeye düşerlerdi. Bu durumda insanların onlara ihtiyacı kalmazdı. Bu ise hakikate aykırıdır. Son olarak, kimi Şîî taraftarlarına göre peygamberler (Bedir esirleri meselesinde olduğu gibi) zelle denilen küçük hatalar işleyebilirler ama imamlar bundan da masumdur. Çünkü peygamberler vahiyle yönlendirildiğinden, hatalı oldukları durumlarda tashih edilmektedirler. Ancak imamlar vahiy almazlar, dolayısıyla düzeltilme imkanından da mahrumdurlar. Bu yüzden onlar mutlak masumdurlar.¹⁰⁶

Bugün İran halkının dini hayatında on dört masumu “çardeh masumu” adıyla tek tek zikreden, onlara hayır ve bereket dileyen dualar önemli bir yer tutar. Okunması manevi bir ziyaret sayılan bu dualara “ziyarât-ı câmia” denilir. Bazı hal tercümelerinden çardeh masumun Şîî müminlerin rüyalarına girdiği ve bunun mutlu bir olay sayıldığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁷

Şîa gibi tasavvuf geleneğinde de peygamberlerin ismet sıfatı başka şahıslarda mevcuttur. Onlar velileri “mahfuz” kabul ederek, bir nevi günahsızlığı ve korunmuşluğu Hz. Peygamberden velilere tevarüs ettirmişlerdir. Veliler sünneti ihya konusunda Hz. Peygamber’e en yakın insanlardır. Onlar ruhen temizlenmiş ve her kötülükten arınmışlardır. Dünya sevgisi kalplerinden alınmış olan sûfiler, günahlara karşı korunmuş durumdadırlar.¹⁰⁸ Kuşeyrî, veli kavramını açıklarken iki hususa vurgu yapar: Birincisi, veli kimse, Allah’ın her işini üstlendiği kimsedir.¹⁰⁹ Allah

---

Fatıma’nın çekirdek ailesinden (eşi Hz. Ali, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) müteşekkil ev halkına yönelik indiğini ama mesajın tüm ümmete olduğu tefsirini yapmıştır. İbn Kesir, *Tefsirü’l-Kur’ani’l-Azim (I-VIII)*, Tah. Sami b. Muhammed es-Selame, Dâru’t-Tayyibe, Riyad 1999, 2. Baskı, c. VI, s. 410-5.

¹⁰⁵ İbnu’l-Mutahhar Hilli, *el-Elfeyn fi İmamet-i Emiri’l-Müminin Ali b. Abi Talib*, Beyrut 1982, s. 228.

¹⁰⁶ Eş’arî, *Makâlâtü’l-İslâmiyyîn*, c. I, s. 116.

¹⁰⁷ Hamid Algar, “ÇârdehMa’sûm-i Pâk” mad., *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c. VIII, s. 228.

¹⁰⁸ Şihabüddîn es-Sühreverdî, *Avârifü’l-Meârif*, Çev. Dilaver Selvi, Semerkand Yayınları, Ankara 1999, 5. Basım, s. 56-7.

¹⁰⁹ “O, Salihlerin işlerini üstlenir” A’râf, 7/196. Ayet, mutasavvıfların iddia ettiği gibi evliyaı masum kılan içerikte değil, bilakis putları ilahlaştıran ve onlardan medet uman müşriklere karşı meydan okuyan ve Hz. Peygamber ile tüm salih müminlerin mutlak koruyucusunun Allah olduğunu beyan eder niteliktedir. Bkz. İbn Kesir, *Tefsir*, c. III, s. 530.

velisini özel olarak himayesine almıştır. Velinin ikinci manası ise, Allah'a ibadet ve itaati üstlenen, hiç ara vermeden ve isyana dūřmeden, zūht ile usul ve erkāni sūrdüren kimsedir. Bir kimsenin veli olması için şahsında bu iki sıfatı barındırması gerekiyor. Bۆylece veli ve Allah arasındaki ilişki itaat-himaye ilişkisidir. Nasıl ki peygamberlik için masumiyet řart ise, velayet için de gūnahlardan korunma şarttır.¹¹⁰ İbnü'I-Arabī, nebilerin řari' olma vasıflarının gereği olarak zahir ve batın itibariyle tamamen korunduklarına, velilerin ise kalplerine gelen ilham konusunda mahfuz olduklarına ve bu iki kavram arasında farklılık bulunduğuna dikkat çekmiş, ancak bir anlamda peygamberlere has olan korunmuşluk sıfatını velilere de atfetmiştir.¹¹¹

Sūfilerin peygamberlerdeki ismet sıfatını velilere de has kılmaları "hıfz" terimiyle kavramsallaşmıştır. Velinin korunması "hıfz", onu koruyan Allah "hafız", korunan veli ise "mahfuz"dur. Ancak tasavvufta velinin korunmuşluk inancı bazı mutedil mutasavvıflar tarafından makul bir noktaya çekilmiştir. Buna gۆre veli mutlak korunmuş değil, gūnahta ısrardan korunmuştur. Mesela Cūneyd-i Baędadī, "Veli zina eder mi" şeklindeki soruya, "Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir (Yani takdir edilimişse, onun da başına gelir)"¹¹² mealindeki ayeti okuyarak bunun mۆmkün olduğu şeklinde cevap vermiştir. Ancak velinin gūnah işlemeye devam etmesi dūřünülemez.¹¹³ Peygamberin masum olduğu gibi veli de mahfuzdur, şeytan onu azdıramaz. Veliler, cezbe ve sekr halindeyken de Allah'ın koruması altında olduklarından, dinin emir ve yasaklarına dūřmezler. Onların ilk bakışta dine muhalif gۆrۆnen sۆzleri (řathıyyāt) aslında dine aykırı değildir. Esasen, şeyhlerin ve velilerin gūnah işlemeyecekleri inancı, bazı mۆritlerin onları yanılmaz ve kesin bilgi kaynağı olarak kabul etmelerine neden olmuştur. Bu durumda bۆyۆk sūfiler, mۆritlerine, şeyhlerinin gūnah olan fiillerini tasvip etmemeleri ve (Hızır ve Hz. Musa kıssasını ۆrnek gۆstererek bۆyle durumlarda) onları kendi hallerine bırakmalarını tavsiye etmişlerdir.¹¹⁴

Esasen peygamberlerin ismet sıfatı, onların mutlak anlamda insanī hatalardan korunmuşluğu bağlamında değil, yalan sۆylememe ve aldatmama odaklı dūřünülmelidir. Hiçbir peygamberin nübüvvetinden ۆnce ya da sonra şakayla dahi

¹¹⁰ Abdulkirim Kuřeyrī, *Kuřeyrī Risalesi*, Semerkand Yayınları, Yenişafak Gaz. Baskısı, İstanbul 2009, s. 290.

¹¹¹ Bulut, "ismet" mad., s. 136.

¹¹² Ahzāb, 33/38.

¹¹³ Kuřeyrī, *Risale*, s. 376.

¹¹⁴ Sۆleyman Uludağ, "Hıfz" mad. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, c. XVII, s. 315-6.

olsa yalan söylediği vaki değildir.¹¹⁵ İbn Hazm peygamberlere yalan isnat etmenin küfür sebebi olduğunu kaydetmiştir.¹¹⁶

Peygamberlerin ismetinin verili mi, yoksa kesbî mi olduğu konusu tartışmalı olmakla birlikte, bunun onların özünde yer alan bir nitelik olduğunu ve peygamber seçilmelerinin gerekçelerinden birisi olarak öne çıktığını ifade edebiliriz. Nitekim Cürçânî ismeti tanımlarken, “*imkan olmakla birlikte günahlardan sakınmak*” şeklinde tanımlamıştır.¹¹⁷ Eğer peygamberlerin ismet sıfatlarıyla kastedilen mutlak bir ilahi muhafaza olsaydı, hata işleme imkan ve ihtimali olmazdı. Filhakika Hz. Peygamber’den öncekiler de imtihana tabi tutulmuş ve türlü zorluklardan geçmişlerdi. Hz. İbrahim, Allah tarafından denenmiş ve imtihanı geçmiştir.¹¹⁸ O, böylece elde ettiği risalet gibi kutsî bir görevi soyundan gelecekler için de istemiş, ancak Allah, buna -aynı ayetin sonunda- “*Benim sözüm (soyundan gelecek) zalimler için değildir*” şeklinde cevap vermiştir. Bu ayet, soya dayalı mutlak dini meşruiyetin olmadığına, peygamberlerin geleceği bilemeyeceklerine ve onların da imtihan edildiklerine delil olarak kullanılmıştır.

Onlar, gelecekleri ile ilgili endişeler taşımışlardır. Hz. İbrahim (as) “*Rabbim! Bu beldenin [Mekke’nin] güvenli bir yer olmasını sağla. Beni ve çocuklarımı putlara tapınmaktan uzak tut*”¹¹⁹ şeklinde dua etmiştir. Eğer günah ve küfürden mutlak anlamda korunmuş olsaydı bu şekilde dua etmezdi. Bu durumda iki ihtimal vardır: Ya o böyle bir bilgiye sahip değildi ya da onda ismet sıfatı yoktur. İlk ihtimal çıkmaz bir tartışmadır. Çünkü peygamberin bile bilmediği bir konuyu biz asla bilemeyiz ve hakkında fikir yürütemeyiz. O halde ikinci ihtimal doğru olur ki, o da -geleceğe yönelik bir korunma talebi olduğuna göre- mutlak bir ismetin olmadığını

¹¹⁵ Maturidî, *Te’vilât*, c. VII, s. 271.

¹¹⁶ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. II, s. 367-8. Bu çerçevede, mesela Hz. Musa’nın gençliğinde bir adam öldürmüş olması, katli helal sayarak gerçekleştirilmiş bir iş değildir. O “o zaman yanlışlıkla yaptım/yanılgıdaydım” manasında *ve ene mine’d-dâllîn* ifadesiyle dile getirmiş, dolayısıyla kasıtlı olarak ve günahı meşru sayarak yapmış olmadığını beyan etmiştir. Bu öldürme işi, peygamberlerin nübüvvetten önce de küfre dair günahlarının olmadığı ancak beşerî kusurlara mahal olduklarına delil olarak zikredilmiştir. Bkz. Maturidî, *age*, c. X, s. 290.

¹¹⁷ Seyyid Şerif el-Cürçânî, *et-Ta’rifât*, Tah. Muhammed Basel Uyunu’s-Sûd, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2013, 4. Baskı, s. 153.

¹¹⁸ Bakara, 2/124. Zemaşeri’nin kaydettiğine göre Ebu Hanîfe ve İbn Abbas ayetin başında zikredilen ibareyi cumhurun aksine *ibrahimurabbehu* şeklinde okumuşlar, böylece anlam; “İbrahim, rabbini duasını kabul edip etmeyeceği konusunda test ettiği zaman” şeklinde olmaktadır. Ancak Zemaşeri bu okuyuşu gramer ve içerik açısından isabetli bulmamıştır. Zemaşerî, *El-Keşşâf (I-VI)*, Tah. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü Ebikan, Riyad 1998, c. I, s. 217.

¹¹⁹ İbrahim, 14/35.

gösterir. Yine Şuayb'ın (as) kavminin kendi sapkın dinlerine çağrularına cevaben "...*Rabbimiz Allah dilemedikçe sizin dininize dönmemiz mümkün değildir. Rabbimiz sınırsız ilmiyle her şeyi kuşatmıştır...*"¹²⁰ demesi, küfre dönmeyi Allah'ın iradesine bağı kıldığını ve yine (imtihandan azat olunmuş) mutlak ismetin olmadığını gösterir. O da eğer küfürden mutlak korunmuş olsaydı, bunu zikreder, kavmine böyle hitap ederdi. Dolayısıyla onların ismeti hikmet açısından vacip (vehbî) değil, ihtiyarî (insanî) nitelikte olup,¹²¹ peygamberliğin bu yönüyle kesbî, (Allah tarafından seçim yoluyla gerçekleşmesi) yönüyle vehbî olduğu söylenebilir.¹²²

Peygamberlerin nübüvvet görevleri esnasında özel bir gözetim altında oldukları ve Allah tarafından desteklendikleri açıktır. Onların ilahi yardıma mazhar olmaları insanlık ailesinin birer üyesi olmaları gerçeğini değiştirmez. Ya da beşer olmaları, Allah'ın desteğinden mahrum olmaları anlamına gelmez. Bilakis tüm müminlerin imtihan edildiği şartlarla peygamberler de imtihan edilmiş, onlar da hesaba tabi tutulmuş, ancak insanlardan farklı olarak vahyin tebliğ ve taliminde ilahi yardımla desteklenmişlerdir. Vahyin başlangıcından sonuna kadar "*Allah ve melekleri Peygamber'in üzerine titretmekte; ona her türlü yardım ve desteği vermektedir.*"¹²³ Aynı hassasiyet müminlerden de istenmiştir: "... [Ey Müminler!] Siz de ona destek olun; onun emirlerine tam bir teslimiyetle uyun."¹²⁴ Maturidî,

¹²⁰ A'râf, 7/89.

¹²¹ Maturidî, *Te'vilât*, c. XVI, s. 206.

¹²² Eş'arî, nübüvvetin tamamen Allah'ın tercihi ve ikramı olduğu kanaatini savunmuş ve bu görüşüne Bakara, 2/269 ayetini delil olarak sunmuştur. Ancak bu ayette zikredilen hikmet, müfessirler tarafından farklı anlamlandırılmıştır. Kavrama, "nübüvvet, Kur'an, idrak kabiliyeti, nur, hidayet, ruh, şifa" gibi anlamlar verilmiştir. Maturidî, hikmeti "her şeyi yerli yerine koymak ve hakkıyla icra etmek" şeklinde açıklamış ve hikmetli olmanın işi sancısız bir biçimde hayırla gerçekleştirmek olduğunu ifade etmiştir. Böylece burada geçen hikmet kelimesi ona göre, nur, şifa, hidayet, ruh gibi kavramları kapsayan her türlü hayırlı işi yapabilme yeteneği anlamına gelir. Bununla birlikte Maturidî'nin de bu konuda Eş'arî gibi düşündüğünü ve Mutezile'ye muhalif olduğunu, dolayısıyla peygamberliği istihkaka dayanan değil, Allah'ın mutlak tercihine dayanan bir görev kabul ettiğini belirtelim. Ancak o, bu konuda delil olarak Meryem, 19/12 ve 58. ayetleri delil olarak getirmiştir. Bkz. Mukatil b. Süleyman, *Tefsir* (I-III), Tah. Ahmed Ferid, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2003, c. I, s. 146; Maturidî, *age*, c. II, s. 188-9, c. IX, s. 122, 148; İbnFûrek, *Mücerred.*, s. 175; Muzaffer Barlak, "Bir Kelam Problemi Olarak Nübüvvet –Bâkılânî ve KâdiAbdulcebbar Örneği-", *Basılmamış Doktora Tezi*, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2013, s. 50-55.

¹²³ Ahzâb, 33/56.

¹²⁴ Ahzâb, 33/56.

Tahrim, 66/1 ve 2. ayetleri¹²⁵ tevilinde Hz. Peygamber'in de sorumlu olduğuna dair çıkarım yapmıştır. O, bazılarının “Hz. Peygamber, gelmiş geçmiş tüm günahları affedilmiş birisidir. Bu yüzden ayette belirtilen durum, yani, yemin kefareti nebiye gerekmez” şeklindeki yorumlarını reddeder. Bilakis o da ümmeti gibi şer’î hükümlerle mükelleftir. Zira o, herkese mubah olan bir şeyi beşerî bir tepkiyle nefesine yasaklamış ancak bu tutum ilahî bir düzeltmeyle sonuçlanmıştır. Onun gelmiş geçmiş günahlarının affolunması tövbe ve kefaret gibi bağışlanma sebeplerine tutunmasıyla¹²⁶.

Sonuç olarak Kur’an’da bazı peygamberlerin çeşitli karar ve uygulamalarına dair uyarılar ve tashihler görmek mümkündür. Kur’an’da bazı peygamberlerin Allah tarafından uyarıldıkları incelendiğinde, peygamberlerin ahlakî zafiyet göstermediği ancak zaman zaman icthadî hataya düşebildikleri anlaşılmaktadır. Onların ayırt edici farkı, hatalarında ısrar etmemeleri ve tekrara düşmeyerek pişman olmaları, tövbe etmeleridir.¹²⁷ Bu cümleden olarak, Hz. Peygamber, tevhit inancının zıttı olan şirke karşı büyük bir ihtimamla korunmuş ve hatalı bir karar vermesi engellenmiştir (ismet). Burada zikredilen ismet, tamamen dini içeriklidir ve vahyin sahibinin,

¹²⁵ “Ey Peygamber! Allah’ın sana helal kıldığı bir nimeti, eşlerinden bazılarını hoşnut etmek adına niçin kendine yasaklıyorsun?! [Bil ki] Allah çok affedici, çok merhametlidir. [Ey Müminler!] Allah size gerektiğinde yeminlerinizi bozmayı meşru kılıp kefaret yolunu göstermiştir. Allah sizin [her şeyinizi düşünen] dostunuz, yâr ve yardımcınızdır. O her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.” Bu ayetlerin nüzul sebebi –tam bir ittifakla olmasa da-, Hz. Peygamber’in hanımlarından birisine bir sır verdiği ancak sırrının paylaşıldığını öğrendiğinde, Allah Resulünün eşlerine yirmi dokuz gün sürecek olan bir eşlerinden uzak durma (ilâ) yemini etmesi olarak kabul edilmiştir. Bkz. Taberi, *Tefsirü’l-Taberî (I-XXXV)*, Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Dar-ü Hicr, y.y., trs., c. XXIII, s. 83.

¹²⁶ Maturidî, *Te’vilât*, c. XV, s. 251. Maturidî’ye göre *Bu sayede Allah senin gelmiş geçmiş tüm hatalarını bağışlayacak*” (Fetih, 48/2) mealindeki ayetin iki manaya gelebileceğini ifade etmektedir. İlkine göre fetih günahların affına sebeptir. Ancak bu bize nebinin günahlarını araştırıp su yüzüne çıkarma hakkı vermez. Kim onun hatalarını araştırma sevdasına düşerse küfrü giden bir yola düşmüş olur. Bilakis Hz. Peygamber ve diğer nebilerin günahları, bize göre mubah seviyesinde olan ama onların açısından yasaklanmış olan şeylerdir. Fetihle birlikte bu tür hatalar da affa mazhar olmuştur. Ayette her ne kadar yaratma anlamında fetih Allah’a nispet edilmişse de, kafirlerle mücadele ve gerektiğinde cihat açısından o Resulullah’a aittir. Onun bu yoldaki çabası ve sebatı geçmiş ve dahi gelecek hatalarının affına vesiledir. Maturidî böylece masum oluşu, ya da bir başka ifadeyle günahlardan arınmış olmayı mutlak değil, Allah Resulünün başarısıyla kayıtlamaktadır. Ayetin muhtemel ikinci anlam ise, bahse konu olan günahların ümmete ait olanlarıdır. Hz. Peygamber’in şefaatiyle birlikte ümmetin günahlarının affı müjdelenmiştir. Bkz. Maturidî, *age*, c. XIV, s. 9-11.

¹²⁷ Bulut, “İsmet” mad., s. 136.

vahyin tebliğcisini, dinin aslının bozulmaması ve nübüvvete gölge düşmemesi için koruması odaklıdır. Hz. Peygamber'in şirke sapmaması sadece vahiyden önce değil, vahiyden sonra da kesin bir vakadır. Onun şirke düştüğüne ilişkin rivayetler uydurmazdır.¹²⁸O, ne vahiy almadan önce ne de aldıktan sonra şirk ve küfür çağrıştıran bir davranışta bulunmuştur. Onun ismetinin kapsamı nübüvvet görevine aykırı olacak dalalet ve küfür nitelikli işlerden mutlak olarak sakınmak ve bu yolda ilahi destekle muhafaza edilmektir.¹²⁹

4. Hz. Peygamber'den Sonra Ayrıcalıklı Vasıfların Tevarüs Etmesinin İmkânı

Buraya kadar, peygamberlerin ve özellikle Hz. Peygamber'in vasıfları üzerinde durduk. Bunların arasından vahiy alma, ismet ve mucize vasfının Hz. Peygamber'in nübüvveti için dinî meşruiyet anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Bu başlık altında iki ayrı bölümde Hz. Muhammed'in (sav)ahlakî yetkinliği, dini misyonu ve icihadî yönü itibarıyla hangi vasıflarının ümmetine geçebileceği ve bunlar üzerinden herhangi bir mümine dini meşruiyet tanınma imkanını tartışacağız.

4.1.Hz. Peygamber'den Ümmete Tevarüs Eden Hususlar

Hz. Peygamber'in beşerî, genel ve özel sıfatlarını yukarıda zikretmiştik. Burada peygamberin sıfatları meselesini iki farklı bakış açısı bağlamında ele almak istiyoruz. İlkiEş'ari örneğinde gördüğümüz ve klasik kelam literatürüne hâkim olan paradigmadır. Buna göre peygamber(ler)in sıfatları ismet, fetânet, sıdk, şecaat, tebliğ ve mucize izhar etme gibi kavramlarda temerküz eder. Bu kavramsallaştırmada, peygamber ve diğer insanlar ayırımı öne çıkmaktadır. İnsanların peygamberliğin gerekliliğini, peygamberin nübüvvetinin ispatı, peygamber göndermenin hikmetini tartıştığı dönemde bu yaklaşım biçimi ve sorunsalı kabul edilebilir bir anlama ve anlamlandırma biçimidir.

Ancak peygamberin özel sıfatlarla tanımlanarak gökyüzüne hapsedildiği, dini hayatın derinliğinin gözyaşlarıyla ölçüldüğü, akla ve reel hayata yansımadağı ya da literal anlama biçimiyle sabit ve tarih dışı peygamber anlayışının birtakım şiddet ve ötekileştirme aracı haline geldiği, dahası, yanlış peygamber tasavvurundan kaynaklanan inanış ve uygulamaların kutsallaştırılmış özneler yarattığı şu dönemde, Hz. Peygamber'in beşerî, ilahî-nebevî ve ahlakî yönlerinin tespiti elzem olmuş, onun sıfatlarının tanımlanmasında yeni bir anlayışın geliştirilmesi gerektiği kaçınılmaz hale gelmiştir. Kelam ilmi, bildik yöntem ve içeriği nakletme yerine günümüz insanın ihtiyacı olan ve ulaşılmaz peygamber yerine, sahabe döneminde olduğu

¹²⁸ Hz. Peygamber'in putlara kurban kestiği ve Lat ve Uzza adına kesilen kurbanların etinden yediğine dair iddialarla ilgili rivayetlerin inceleme ve tenkidi için bkz. M. J. Kister, "Bir Torba Et". *agm*.

¹²⁹ Maturidî, *Te'vilât*, c. VIII, s. 332-3.

gibi dokunulabilir ve pratikte örnek alınabilir peygamber inancı ortaya koyma adına reel-dinamik bir yaklaşım geliştirmelidir, diye düşünüyoruz. Bunun için öncelikle peygamberin vasıflarını tanımlarken beş esastan (tebliğ, ismet, fetânet, sıdk ve emanet) çıkıp, onun bireysel ve sosyal hayata akseden ahlakının esas alınması yararlı olacaktır.

Bu çerçevede Muhammed Abduh'un peygamber anlatımı, ortaya koymaya çalıştığımız tezle örtüşmektedir. Abduh genel olarak peygamberlik kavramını ismet, mucize ve doğrulukla özetledikten sonra, peygamberin beşerî ve ferdî-sosyal ahlaka katkılarına odaklanır. Hz. Peygamber'in beşerî yönü itibariyle hata yapma ihtimali olduğunu bilmek reel hayata dair anlam taşır. Bir müminin "peygamber hatalı içtihatla bulunabilir" kabulünden çıkaracağı ders, hayata dair bilgilerin tecrübe, araştırma ve gayrete bağlı olduğu, bu konularda hata yapıldığı takdirde –dini ve ahlakî faziletlerden ödün vermemek kaydıyla- kimsenin eleştirilmemesi gerektiğidir.

İnsanlığın nübüvete olan ihtiyacı gereği Allah, kendileriyle konuştuğu peygamberleri selim bir fitratta yaratmış ve onları ilahi bilginin nuruyla aydınlatarak üstün mertebelere iletmiştir. Peygamberler, Allah'ın izniyle gaybî bilgiyi bilmekte, insanlara rehberlik etmekte ve kötülüklerden arındırmak istemektedirler. İnsan, peygamberlerin bu yönünü dikkate alarak onlardan elde ettiği (Allah, ahiret, gelecek ile ilgili) gaybî bilgiden faydalanır ve onların üstün ahlakını örnek edinebilir. Böylece Hz. Peygamber'in bilgisi ve ahlakı ümmette yeniden tecelli etmiş olur. Hz. Muhammed (sav), bir dönem zengin olmasına karşın sade yaşayan, yaşadığı toplumda (krallık gibi bir) yöneticiliğe heves etmeyen, sapkın inançlara direnen, irşad ve tebliğiyle insanları hayra davet eden, insanlara takvayı ve üstün ahlakı hedef gösteren, çalışmanın yanında ibadeti öğütleyen, ümmî¹³⁰ olmasına karşın cahil olmayan ve ilme teşvik eden bir "kul peygamber"dir. O, önceki peygamberlerin tevhid çağrılarını doğrularken bunu gözleri kamaştırmak, salt duygusal coşku yaratmak ya da korku hegemonyası kurmakla değil, akla ve kalbe hitap ederek yapmıştır.¹³¹ Bütün bu hususlar, ümmetin kendisine rehber edinebileceği Hz. Peygamber'den ümmete tevarüs edebilecek küllî hakikatlerdir.

Musa Cârullah Bigiyef (1874-1949) Hz. Peygamber'den ümmetine geçen özellikleri keşfetmek için hem Hz. Muhammed'i (sav) hem de ümmetini bir arada değerlendirmiştir. Buna göre Allah Resulünden sonra ümmetine tevarüs eden bazı nimet, fazilet ve vazifeler söz konusudur. Onun kemal sıfatları daha o hayattayken ashabı tarafından benimsenmiştir. Bunların arasında bazı özellikler, belli şartları

¹³⁰ Remzi Kaya, "Kur'an'da Hz. Peygamber'in Ümmî Oluşu" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 11, sayı: 1, 2002, Bursa, ss. 29-52.

¹³¹ Geniş bilgi için bkz. Abduh, *Tevhit Risalesi*, s. 131-184.

taşıyan müminleri kapsarken, diğeri tüm müminlere açıktır. Hz. Peygamber'de olup onun ümmetine tevarüs yoluyla geçebilecek özellikleri şöyle sıralamak mümkündür: İnsanlara rahmet olmak,¹³² her işte yardım ve zafer,¹³³ fetih,¹³⁴ Allah ve meleklerinin rahmet ve inayeti,¹³⁵ ilahi destek,¹³⁶ seçkin olmak,¹³⁷ Allah'a yakınlık,¹³⁸ gönül rahatlığı vermesi,¹³⁹ iç huzur,¹⁴⁰ kolaylık dilemesi,¹⁴¹ günahların bağışlanması,¹⁴² imanda birlik,¹⁴³ Allah'ın dini için cihat etme,¹⁴⁴ dosdoğru olma,¹⁴⁵ mahcubiyetten emin olma,¹⁴⁶ muhalefet edene tehdit,¹⁴⁷ Müslümanlara karşı merhametli ötekine karşı cesur/hiddetli olma,¹⁴⁸ örnek olma,¹⁴⁹ meleklerin duasını alma,¹⁵⁰ bol ecir ve ihsana ulaşma,¹⁵¹ basiretle İslam'a çağırma,¹⁵² Kur'an'ı açıklama,¹⁵³ Allah'ın selametiyle yaşama,¹⁵⁴ Allah'ın lütuf ve keremine mazhar olma¹⁵⁵ ve kitabın bir şeref simgesi olmasıdır.¹⁵⁶ Şu hususlar ise, Hz. Peygamber'in ümmetinin içerisinde üstün gayret, sebat ve ahlakî vasıflara sahip olanlarına

¹³² İlk ayet Hz. Peygamber, ikincisi ise ümmetine yöneliktir. Aynı sıralama aşağıdaki dipnotlarda da geçerlidir. Al-i İmran, 3/110 ve Enbiya, 21/107.

¹³³ Fetih, 48/3 ve Rûm, 30/47.

¹³⁴ Fetih, 48/1 ve Fetih, 48/18.

¹³⁵ Ahzâb, 33/56 ve Ahzâb, 33/43.

¹³⁶ Enfâl, 8/62 ve Mücâdele, 58/22.

¹³⁷ Hac, 22/75 ve Fâtır, 35/32.

¹³⁸ Bakara, 2/186.

¹³⁹ Fetih, 48/26 ve Fetih, 48/4.

¹⁴⁰ İnşirah, 94/1 ve Zümer, 39/22.

¹⁴¹ Meryem, 19/97 ve Bakara, 2/185.

¹⁴² Fetih, 48/1-3 ve Muhammed, 47/19.

¹⁴³ Bakara, 2/285.

¹⁴⁴ Tevbe, 9/88.

¹⁴⁵ Hûd, 11/112.

¹⁴⁶ Tahrim, 66/8.

¹⁴⁷ Nisa, 4/115.

¹⁴⁸ Fetih, 48/29.

¹⁴⁹ Bakara, 2/143.

¹⁵⁰ Kadir, 97/4. Şu var ki, ayette sözü geçen iniş rahmetin sembolü olarak anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber'e vahiy için meleğin gelmesi sadece onun şahsına ait bir durumdur.

¹⁵¹ Duha, 93/5, Kalem, 68/3 ve Hac, 22/59, Fussilet, 42/8.

¹⁵² Yûsuf, 12/108.

¹⁵³ Nahl, 16/44 ve Âl-i İmrân, 3/187.

¹⁵⁴ Nahl, 16/59.

¹⁵⁵ Furkan, 25/16 ve Fussilet, 41/31-2.

¹⁵⁶ Zuhrûf, 43/44, Enbiya, 21/10.

şamildir: Tövbelerinin kabulü,¹⁵⁷ hakimiyet ve üstünlük kurma,¹⁵⁸ seçkin olma,¹⁵⁹ kötülükten koruma.¹⁶⁰

Görüldüğü gibi zikredilen hususlar her mümini kapsayan ve isim, makam ya da nesep ayrımı gözetmeksizin ümmetin tamamına açık olarak miras kalmış fırsat, görev ve sorumluluklardır. Tek tek bireylere değil, kısmî ya da küllî olarak tüm ümmettedir.¹⁶¹ Müminlerin özelliklerinden bahseden ayetler, Hz. Peygamber'in ashâbı ve sonraki tüm inanlar için geçerlidir. Bu bağlamda söz konusu ayetlerdeki vasıflar Hz. Peygamber örneğinde müminlerin tamamını kapsar.¹⁶² Müslümanların içerisinde kimse bunları sadece kendisine meşruiyet sağlayan unsurlar olarak ileri süremez.

Tebliğ sıfatında ümmet Hz. Muhammed (sav) ile müşterektir. Ümmet her asırda bu vazifeyi “emr-ü bi'l-ma'rufnehy'üani'l-münker” ilkesiyle yaşatır.¹⁶³ İsmet sıfatı mutlak olarak her hangi bir şahsa münhasır kabul edilemez. Ancak ihlaslı olanların kötülüklerden korunacağı bildirilmiştir.¹⁶⁴ Ümmetin dünya dengeleri içerisinde varlığını koruması ve misyonunu gerçekleştirebilmesi için masum olması, Allah'ın koruması altında bulunması elzemdir.¹⁶⁵ Bu varoluşsal bir gerekliliktir. “*Rabbimiz Allah'tır deyip, istikamet üzere olanlar*”¹⁶⁶ ayetine ilk dahil olan Hz. Peygamber ve ashâbıdır. Ondan sonra ise ümmeti bu yoldadır.

Ümmetin arınmışlığı, ilahi lütuftan öte, aslı bir görevdir. Yeryüzünde hakkı ikame etmek, adaleti tesis kurmak isteyen müminler topluluğunun her türlü kötülük ve isyandan sakınmaması düşünülemez. Ahlakî faziletlerle donanmış Müslümanlar her geçen dönemde büyüyecektir. Fetih suresinin 29. Ayeti, İslam ümmetinin nesilden nesile gelişerek daha güçlü hale geleceğini, ta ki kökü sabit, dalları semada, gövdesi üzerinde durabilen hale gelinceye kadar gelişeceğini haber vermektedir. “*Asırların en hayırlısı benim içinde yaşadığım asırdır. Sonra o asrı takip eden, sonra da onu takip eden asırdır*”¹⁶⁷ hadisi İslam'ın asırlarının

¹⁵⁷ Tevbe, 9/117.

¹⁵⁸ Fetih, 48/28 ve Nûr, 24/55.

¹⁵⁹ En'âm, 6/87 ve Hac, 22/78.

¹⁶⁰ Sa'd, 38/82, Yûsuf, 12/24.

¹⁶¹ Musa Carullah Bigiyef, *Kitabu's-Sünne*, Çev. Mehmet Görmez, Ankara Okulu Yay., Ank. 2000, s. 61-85.

¹⁶² Fussilet, 41/30-32; Müminûn, 23/1-9.

¹⁶³ Âl-i İmran, 3/104.

¹⁶⁴ Sa'd, 38/82

¹⁶⁵ Bigiyef, *Kitabu's-Sünne*, s. 76-7.

¹⁶⁶ Fussilet, 41/30.

¹⁶⁷ Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 52.

birbirinden üstün olduğu anlamına gelmez. Bilakis, İslam'ın önceki asırlara nazaran üstün olduğuna işaret eder. Bunu destekleyen rivayet şudur: “Benim ümmetim yağmur gibidir, başı mı sonu mu hayırlı bilinmez.”¹⁶⁸

İslam ümmeti, tıpkı Hz. Peygamber'de olduğu gibi İslam'ı almada, korumada ve tebliğde masumdur. Tıpkı Allah Resulü gibi ümmet de İslam'ı tebliğ etmektedir. Nesilden nesile İslam'ın muhafazası ve aktarılması masumiyet karinesi ile tecelli etmiştir. Bugün ümmetin unuttuğu ya da ihmal ettiği bir İslam kaidesi yoktur. Ümmetin din bilgisi imam, şeyh, dini lider vs. öznelerin zihinlerinden ibaret değil, bilakis onları aşmıştır. Her sonra gelen öncekinden daha fazla bilgiye sahiptir. Çünkü öncekilerden kalan mirasın üzerine yeni bilgiler eklenmektedir.¹⁶⁹

Ümmet tarihi süreç içerisinde bilgi birikimi ve akıl gücü itibariyle Şia'nın masumiyeti ve kutsiyeti mutlak kabul edilen imamet teorisini yersiz kılmıştır. Böylece ümmet, imamın bizzat kendisi olmuş ve kendi çocuklarından imamlar yetiştirmiştir. Allah'a iman edenlerin kalbi aydınlanır: “İman eden ve salih amel işleyenleri Allah imanları ile aydınlatacaktır...”¹⁷⁰ Koruyucu akıl ve açıklayıcı Kitap varken ümmetin imamları ya da velileri mutlak rehber edinmesi ve onların vesayetine girmesi kabul edilemez. Aksi takdirde Hz. Muhammed'in nübüvveti sona ermezdi. Hz. Muhammed'in (sav) son nebi olarak gönderilişı, ümmetin ondan sonra artık mutlak kurtarıcı bir rehber ihtiyacı duymadığının göstergesidir. Dolayısıyla masum imam, mutlak akıl, sorgulanmaz şeyh/lider telakkisi, her dönemde bir kurtarıcı beklentisi nübüvvetin hatemiyeti (son bulması) ile çelişir. Bu iddialar dinin aslına yönelik bir ithamdır.¹⁷¹

Kısaca İslam ümmetinin Hz. Peygamber'in birer vâsisi olması onu yüceltmıştır. Ancak bu hiçbir ferde üstünlük addetme sadedinde değildir. Bilakis her bir mümin, iman ve hikmet nazarıyla hareket ettiğinde Allah'ın dostu/kulu olma şerefine yücelir. Bu teori, ümmetin kıyamete kadar hiçbir vâsinin vesayetinde olmayışını temel alır.¹⁷²

4.2. Hz. Peygamber'in Vefatıyla Son Bulan ve Ümmete Geçmesi İmkânsız Olan Hususlar

Hz. Peygamber'in vefatından sonra, Allah'tan gelen vahiy sona ermiştir. Onun vefatı, beşeriyetinin son bulmasıdır. Ama nübüvvet hükmü (Kur'an ve sünnet yoluyla) kıyamete kadar devam edecektir. Onun (doğrudan vahiyle beslenen) dini

¹⁶⁸ İbnHanbel, Müsned, III. 130, 143, IV. 319.

¹⁶⁹ Bigiyef, *age*, s. 82.

¹⁷⁰ Yûnus, 10/9.

¹⁷¹ Bigiyef, *Kitabu's-Sünne*, s. 82-3.

¹⁷² Bigiyef, *age*, s. 83-4.

misyonu/ayrıcılığı başka bir şahısla sürdürülecek değildir. Vahiy alma özelliği yani risalet, verasetle evlada ya da başka bir şahsa geçmez. Bir peygamberin evladı (Nuh (as) örneğinde olduğu gibi) kafir olabilir. Buna karşın bir kafirin evladı da (Âzer'in oğlu Hz. İbrahim) peygamber olabilir. Bazen bir peygamberin oğlu, yine peygamber olabilir. Dolayısıyla bu durum mutlak bir verasete dayalı geçişi kabul etmez.¹⁷³ Nitekim ümmet -Hz. Ömer örneğinde olduğu gibi- onun vefatıyla bir sarsıntı yaşamışsa da, sorun sahabenin metaneti ve ortak aklıyla aşılmıştır. Benî Saide gölgeliğinde geçmişten gelen “siyasî biat” kültürü işletilmiş, Hz. Ebubekir'in Hz. Muhammed'e halife olmasıyla İslam devleti yöneticisiz kalmamıştır. Hz. Ebubekir, politik açıdan peygamberin takipçisi (halife) niteliğinde bir görev üstlenmiş ise de, asla peygamberin temsil ettiği dinî makamın vârisi/halifesi olduğunu beyan etmemiştir. Bunu onun halife seçildiğinde yaptığı şu konuşmadan anlayabiliriz: *“Ey insanlar, ben sizin en hayırlınız olmama rağmen beni başınıza halife olarak seçtiniz. Bundan sonraki işlerimde hakkaniyete uygun davrandığım müddetçe beni destekleyiniz. Yanlış işlerde bulunursam beni düzeltiniz. Doğruluk güvenirlilik, yalan ise hıyanettir. Aranızda Allah'a itaat ettiğim sürece bana itaat ediniz, Allah'a asi olursam sakın bana itaat etmeyiniz.”*¹⁷⁴ Elbette o bir devlet reisi olarak cihat, zekât, Kur'an'ı bir mushafta toplama gibi dinî icraatları gerçekleştirmiş, bu konuda sorumluluk üstlenmiştir. Fakat onun ve sonraki nesillerin dönemi, vahyin hayata müdahil olduğu ve müminleri bizzat yönettiği dönem değildir. Ki vahiy-insan ilişkisinde Hz. Muhammed (sav) ile diğer insanları ayıran en önemli nokta bu olsa gerektir.

Hz. Peygamber'den sonra bir şahsa münhasır olarak tevarüsü imkansız olan bir husus ismet sıfatıdır. Mutlak doğruluğa sahip olma iddiası her müminin temel gayesi ise de, bu konuda dinî meşruiyet sadece Hz. Peygamber'e aittir. Onun dışındaki insanlar, ahlakî davranışlarıyla halk arasında temayüz edebilirler. Ama bir takım tarikat ve cemaat liderlerinin mutlak yanılmaz olarak kabul edilmesi, yanlış peygamber tasavvuru ve din algısının bir sonucudur. Zira Hz. Peygamber'in bile dünya işlerinde ictihadî karar ve görüşlerinin yanılğılardan uzak olmadığı bir düzlemde, kimi müminlerin, tabi oldukları din büyüklerine -nebevî sayılabilecek ölçüde- dinî meşruiyet atfetmeleri ve onları mutlak doğru kabul ederek sorgulanmaz ve eleştirilmez kabul etmeleri önemli bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Şîfî “masum imam” inancı ve sûfî “mahfuz baba, şeyh, hoca” anlayışı Hz. Peygamber'in

¹⁷³ İbnFurek, *Mücerred.*, s. 176.

¹⁷⁴ İbn Esir, Ali b. Muhammed b. Abdülkerim el-Cezirî (1233), *el-Kamil fi'Tarih* (I-XI), tah. Ebi'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987, c. II, s. 194.

masumiyet vasfından rol çalmadır ve herhangi bir şahsın dini zırha bürünmesi anlamında geldiği için merduddur.

Gayb bilgisi, sadece vahye müstenit bir olgudur. Bunu, Allah'ın elçisinden başkasına vermediğini yukarıda açıklamıştık. Vahiy dolayımıyla gaybî bilgi, peygamberlik özelliği ve alametidir. Allah onu sadece peygamberlerine verir. Kim peygambere tabi olursa, o bilgiden yararlanmış olur. Ancak kendisine yeni bir bilgi verilecek değildir. Zira gayb bilgisi, peygamberi peygamber olmayandan ayıran temel bir özelliktir.¹⁷⁵ Dolayısıyla Hz. Muhammed'den (sav) sonra tasavvuf erbabının ya da başka şahısların geleceğe, kıyametin vaktine, dünya işlerinin düzenlenmesine yönelik sözleri, görüş ve kararları dini meşruiyet dayalı değildir. Her kim Allah'tan vahiy yoluyla gayb bilgisi aldığını iddia ederse, bu onun peygamberlik iddiası ile eşdeğerdir.¹⁷⁶ Tamamen icthadî nitelikte olan bu düşünceler, herhangi bir bağlayıcılık ifade etmez.

İnsanların kimisinin Hz. Peygamber'den rüya başta olmak üzere her hangi bir yolla aldığını iddia ettiği bilgi ya da emirler batınî karakterlidir ve bu yüzden bağlayıcı, genel geçer değildir. Böyle rüyalar ancak Kur'an, sünnet ve salim akla uygun olursa kişinin şahsı için geçerli kabul edilebilir. Rüyası sadık olan ve rüyaları, uyanık haldeyken alınan bilgiler mesabesinde olan yegâne kişi Hz. Peygamberdir. Onun bu özelliği ümmete nesnel bir biçimde tevarüs etmez. Allah sadece peygamberleriyle bazen rüya aleminde konuşmuş ve bunu da elçilerine has kılmıştır. Son peygamber Hz. Muhammed (sav) ise vefat etmiştir. Onu rüyasında gördüğünü iddia edip bir hüküm ortaya koyan veya kendisine, konumuna dini meşruiyet sağlamaya çalışan kimse asla bağlayıcı bir delil ortaya koyamaz. Bir kimse rüyasında salih birisini gördüğünü söylese ve kendisine şöyle şöyle denildiğini iddia etse, bu istenileni yapmak için delil teşkil etmez. Zira İslam düşüncesinde rüyası delil olan sadece Hz. Peygamberdir. Onun dışındakilerin rüyasında Hz. Peygamber'i gördüğünü iddia etmesi de anlam ifade etmez. Çünkü görülen kimsenin Allah elçisi olduğu nasıl bilinecektir? Allah Resulünün "*Kim beni rüyasında görmüşse, gerçekten de o benimdir. Çünkü şeytan benim kılığıma giremez*"¹⁷⁷ şeklindeki hadisini kendi döneminde yaşayan sahabe için kabul etmek gerekir. Çünkü ancak onlar rüyada gördüklerinin Hz. Peygamber olup olmadığını test edebilecek durumda idiler. Bugün, hiç kimse Hz. Peygamber'in suretini bilemediği için, rüyasında gördüğünün de kesinlikle Resulullah olduğuna karar veremez.¹⁷⁸ Bu düşünceden hareketle İslam düşüncesinde rüyalar rahmanî ve şeytânî olarak iki kısma

¹⁷⁵ Maturidî, *Te'vilât*, c. II, s. 490.

¹⁷⁶ Maturidî, *age*, c. XVI, s. 185.

¹⁷⁷ Buhari, Tabir 10; Müslim, Rüya 1.

¹⁷⁸ Ebu İşhak eş-Şâtırbî, *el-İ'tisâm*, tahk. Hamit Ahmet Tahir, Dâru'l-Ğaddi'l-Cedîd, Kahire 2008, s. 194.

ayrılmıştır. Kur'an'a uygun olan ve şeriatın zahirine aykırı olmayan rüyalar rahmanî,¹⁷⁹ aksi olanlar ise şeytanî nitelikte görülmüştür. Bunun dışında dünya işlerini yönetmeye talip rüyalar bağlayıcı değil, bilakis istismara açık olduğu için terk edilmesi gereken işlerdir. Hz. Peygamber'in sadık rüyaları, ümmetine tevarüs ederek herhangi birisinde tecelli edecek kesin bir bilgi kaynağı değildir. Nitekim Şâtıbî, İslam dininde bidat ve hurafelerin sebeplerini ve kaynaklarını açıklarken, "tasavvuf ehli olduğunu iddia edenlerin rüyalarla amel etme ve inanç tesis etme" adetlerini eleştirel olarak uzunca ele alır.¹⁸⁰

Vahiy bilgisine paralel olarak ilhamın bilgi ve meşruiyet kaynağı ihdas edilmesi kabul edilir değildir. Hz. Peygamber'in Allah'tan bilgi aldığı gibi, ümmet doğrudan bilgi alamaz. "Allah'ın doğrudan ya da melek aracılığıyla insanın kalbine bilgi vermesi" şeklinde tanımlanan ilham/sezgi, bir bağlantının birden ve aracısız keşfedilmesidir. Havâtır ya da keşf olarak da adlandırılan ilham, kalbe gelen bir bilgi ve çağrıdır. Bu çağrı ilahi olursa ilham, şeytânî olursa vesvese olarak adlandırılmıştır. Kalbe gelen düşüncenin doğruluğu Kur'an ve sünnetle ölçülür. Eğer buna uygunsak hak, değilse batıldır. Bunun için sufiler "zahiri ilmin doğruluğuna şahitlik etmediği müddetçe her düşünce batıldır" demişlerdir.¹⁸¹ Tasavvuf neredeyse tamamen keşf ve ilhamın üzerine kurulmuştur. Allah hakkındaki bilginin istidlal olmaksızın temelde ilhama dayalı olması onların asıl metodudur. Yakîn Allah tarafından insanın kalbine düşürülen en üst seviye imandır.¹⁸² Kelam literatüründe ilham sahit bilgi kaynakları arasında yer almaz. Maturidî, bilgi edinme yollarını ele aldığı bahsin girişinde, ilham, kura, kehanet gibi yöntemlerin kesin bilgi meydana getirmeyeceğini belirtmiş ve akıl, duyular ile haberin sahit bilgi kaynakları olduğunu vurgulamıştır.¹⁸³ Neseffî, ilhamın yanlışlanabilir ve doğrulanabilir olmamasından dolayı merdud olduğunu kaydetmiştir.¹⁸⁴ Buna karşın tasavvuf ehlinin dışında da ilhamın bilgi kaynağı olduğunu kabul edenler de olmuştur.¹⁸⁵ Ancak ilham hiçbir şekilde farz, haram, vacip gibi şerî hükümler ya da itikadî esaslar vaz' edemez. Kelam ilmi, zahiri ve test edilebilir bilgiler ışığında akideyi

¹⁷⁹ Mesela Bayezid-i Bestamî'nin "rüyamda Allah'ı gördüm, sana ulaşmanın yolu nedir, diye sordum. Heva ve hevesini terk et' dedi" şeklindeki rüyası, Kur'an'a uygun olduğu için sahit kabul edilir. Şâtıbî, *age*, s. 194.

¹⁸⁰ Şâtıbî, *age*, s. 193-197.

¹⁸¹ Kuşerî, *Risale*, s. 138.

¹⁸² Keskin, *Bilgi Teorisi*, s. 101.

¹⁸³ Maturidî, *Kıtabu't-Tevhid*, s. 11.

¹⁸⁴ Ebu Muîn en-Neseffî, *Tabsiratü'l-Edille* (I-II), tah. Hüseyin Atay-Şaban Ali Düzgün, DİB yay., Ankara 2004, c. I. s. 34-37.

¹⁸⁵ Geniş bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, "ilham" mad., *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, c. XXII, s. 98-100.

koruma ve açıklama disiplini olduğu için ilhamı reddetmiştir. Bunun aksi bidat ve hurafelerin önün açmak, din alanında sıhhati kesin olmayan esasları meşrulaştırmaktır. Sezgi ve ilhamı bilgi kaynağı olarak kullanan kimileri, İslam'ın hukuk ve ahlakla ilgili zahiri kaidelerini aşabilmektedir. Batını karakterli bu yöntem iman, ahlak ve ibadet alanında, beşerî ilişkilerde reddedilmesi gereken bir olgudur. Bugün altı çizilmesi gereken husus, vahyin kesildiğı, insanların peygamber gibi doğrudan ve normatif kural koyucu biçimde Allah'tan bilgi alamayacağı, bunun dışında müminlere miras bırakılmış olan şeyin Kur'an ve sünnet olduğudur. Dolayısıyla günümüzde müminlerin her hangi bir insan hakkında –ilham ve rüya yoluyla- “Allah ile ya da peygamberle görüşüyor” şeklinde bir yanılgıya düşmemesi ve bunu bir meşrulaştırma aracı olarak kabul etmemesi gerekir.

Vahyin kesilmesinden sonra nübüvvet sona erdiği gibi, vahyin aktif müdahalesi de son bulmuştur. Bundan sonra Allah'ın rolü müminlere rehberlik ve manevi destektir. Bunun yolu ise inananların Kur'an ve sünnete tabi olmalarıdır. İnanan ve bu iki “ipe” sarılan herkes, epistemik ve psikolojik olarak imanından yardım alır. Vahyin insanlara katkısı gelişen olaylar doğrultusunda yeni bir bilgi ve aksiyon çizmek değıldir. O ancak mushaflarda riayet edilmeyi bekleyen bir bilgi ve motivasyon kaynağı olarak hayatın içindedir.

SONUÇ

Geçmişten günümüze zihnimize ve müşahedemize düşen bazı kabullerde, yanlış peygamber tasavvurunun izlerini görmek mümkündür. Bunun nedeninin, temelde nübüvvetle ilişkin kavramların farklı anlamlandırılmış olmasıdır. Hz. Muhammed'in (sav) şahsında mündemiç sıfatların bazı grup, mezhep, tarikat, cemaat, akım ve ideolojiler tarafından liderlerinde tecelli ettiği iddialarını bu meyanda zikretmek mümkündür. Peygamberin “ismet” sıfatı Şîilerde “masum imam”, sûfilerde “mahfuz şeyh”; mucize olgusu Şîilerin ve Sünnilerin imam, şeyh, evliya, dini lider vb. şahsiyetlerde “keramet” olarak evirilmiş ya da tecelli etmiştir. Yine peygamber bilgisinin mutlak kaynağı olan vahye mukabil, ehl-i tasavvuf ve cemaat liderlerinin ilham/rüyayı bağlayıcı ve kat'î bilgi/emir olarak kabul etmelerini bu çerçevede okuyabiliriz. Bu yanılgılar ismet, fetânet, mucize, gayb bilgisi, vahiy, ilham gibi kavramların doğru bir şekilde anlaşılması ve peygamber ile peygamber olmayan arasında net bir ayırımın ortaya konulmasını elzem kılar.

Hz. Peygamber'in temel görevi vahye muhatap olmak ve bunu söz ve davranışlarıyla tebliğ etmektir. İnsanlar onun vasıtasıyla Allah'ın keliminde haberdar olurken, o, Allah'la doğrudan ya da melek Cebrail aracılığıyla iletişim kurmuştur. İsrâ, 17/93, Kehf, 18/7 ve Fussilet, 41/6 Hz. Peygamber'in beşer olma

özelliğine vurgu yaparken; Ahzâb, 33/56, Fetih, 48/1, Tûr, 52/48, Kalem, 68/3 ve İnşirah, 94/1-3 onun ayrıcalıklı yönüne; Ahzâb, 33/21 ise Hz. Peygamber'in model kişilik olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Kur'an'da "Allah ve Resulüne itaat edin" mealindeki ayetler Hz. Muhammed'in (sav) sıradan bir insan olmadığını gösteren naslardır. O da her peygamber gibi Allah'ın "seçtiği" bir elçi, milletinin arasından çıkmış -diğer insanlar gibi- bir "insan", vahyi olduğu gibi aktaran ve tebliğ görevine bağlı kalan "sadık ve masum" bir şahsiyet, vahyin hayata yansımalarını gösteren örnek model anlamında "üsve-i hasene"dir. Bunun dışında o, hanımlarının "eşi", çocuklarının "babası", evinin geçimini sağlayan "tüccar", mücavir sakinlerin "komşusu", dava arkadaşlarının "dostu/hâmisi", sevmeyenlerinin "düşmanı" gibi insanî rollere sahiptir.

Hız. Peygamber'in yönetim ve içtihatlarında hataya açık olması onun nübüvvetine gölge düşürmez. Beşer olması hasebiyle bazı yorumlarında isabet olmaması doğaldır. Bu gerçek, sonraki dönemlerde tüm müminler için geçerlidir. Hz. Peygamber'in ismet sıfatındaki özelliği ahlak ve iman düzeyinde her hangi bir sapmaya düşmemesi, küfür ve şirkten sakındığı gibi, yalan, hile ve aldatmadan da uzak durmasıdır. Tevbe Suresi 9/43 ve 108. Ayetlerde olduğu gibi onun kusurları ahlakî açıdan değil, beşerî yöndendir. Böylece Hz. Peygamber'in icthadî kararlarının yoruma açık olduğu anlaşılır. Bu onun her söz ve davranışının vahye müstenit olmayışıyla ilgili bir durumdur. Onun ayırt edici vasfı olan ismet ise toplumu ve dini ilgilendiren konularda Allah tarafından uyarılması ve düzeltilmesidir. Esasen bunu Kur'an'ın insan gerçeğine yakınlığı ve uygunluğu bağlamında değerlendirmek gerekir. Vahiy insanlara insan aklıyla ve insanların zafiyetlerini, kuvvetlerini dikkate alarak tecelli etmiştir. Onun realiteye uygun olması bir anlamda kabul edilirliliğini artırmaktadır. Böylece Allah'ın Resulü toplum liderliği ve kişisel içtihatları açısından hataya açık, ancak Allah'tan aldığı vahyi iletme konusunda sadık, masum ve masumdur. Bu durum, sonraki nesillerin, insanlara değer atfederken dikkate alması gereken bir hakikattir.

İsmet sıfatı Hz. Peygamber'in vahyinin korunmuşluğu bağlamında ümmetin bütününe kıyamete kadar İslam'ı olduğu gibi muhafaza etmesi anlamında küllî hakikat olarak tevarüs eder. Fakat bu hiçbir şahısta ya da makamda mutlak anlamda tecelli etmez. Günahlardan ve hatalardan uzak durma, belli bir ahlakî seviyeyi koruma anlamında ise kişinin kendisini kontrol etmesi gerçeği kabul edilebilir. Bu durumda Allah'ın salih müminlere yardımından ve onları bazen düşebilecekleri hatalardan koruması söz konusu olabilir. Ancak bunun sınırı ve mahiyeti kesin olmadığı için hiçbir Müslüman ahlakî davranışlarda ve icthadî kararlarında mutlak masum ve yetkin olarak vasıflanamaz.

İnananların gönül verdikleri ve dinî şahsiyet olarak addettikleri kimseleri peygamberin ismet sıfatını çağrıştırır bir biçimde hatadan ve günahattan mücerret/korunmuş olarak kabul etmeleri bazı aktörlerin toplumda ileri derecede muteber ve sorgulanmaz olarak kabul edilmelerine, onların dinî-dünyevî, genel-özel, ekonomik-politik vs. konularda görüş ve düşüncelerinin mutlak olduğu inancına neden olmuştur. Halbuki Peygamberin ümmetine tevarüs eden yönleri onun tebliğ, ahlak, sosyal sorumluluk gibi vasıflarıdır. Müslümanlar bunlara uydukları takdirde Hz. Peygamber gibi yücelirler. Allah Resulü, kendisinden sonra kimseye dinî meşruiyet bırakmamışken, Müslümanların nebevî sıfatları belli şahıslara münhasır kılması, toplumu tebaa durumuna düşürmüştür. Buna karşın İslam, bireylerini her türlü vesayetten arındırmıştır. Hz. Muhammed'in (sav) beşer olması hasebiyle hatalarının söz konusu olduğu ve sadece vahiy konusunda korunmuşluğu gerçeği dururken, İslam peygamberden sonra da kimseye mutlak masumiyet yadakerunmuşluk (hıfz) ayrıcalığı tanımamıştır. Son olarak:

1- Hz. Peygamber'in ravzası (kapsama alanı) onun minberiyle mezarının arasına daraltılamaz. Onun minberi (sözü) adalet, şahsiyeti merhamettir. Her kim özel hayatını, kültür dünyasını ve devlet politikasını bunun üzerine tesis ediyorsa Hz. Muhammed'in (sav) ravzasındadır.

2- Hz. Peygamber, diğer peygamberlerde olduğu gibi ilahi vahyin her an hayatına müdahil olduğu yegâne şahsiyettir. Ondan sonra gelenlerin Allah ile ilişkisi ancak Kur'an üzerindedir. Bunun dışında ilham ve rüya kaynaklı bilgilerle başka insanlar üzerinde egemenlik kurulamaz.

3- Tarihin içerisinde yaşamış ancak yaşadığı tarihe bağlı olan ve olmayan bir sünnet bırakmış olan Hz. Peygamber'in tarihe ait sünneti beşerî; tarih dışı sünneti ise dinî kategoridedir. Ona ümmet olmanın yolu, onun hayat felsefesi ve şer'î uygulamaları demek olan tarih üstü-dışı/dinî kimliğini örnek almak; buna karşın, salt taklide dayalı tarihsel/beşerî kimliği mutlaklaştırma ameliyesinden uzak durmaktır.

4- İslam'ın dünya medeniyetine katkı sağlaması ve ahlakı hakim kılması daraltılmış, görece peygamber anlayışıyla değil, akıl ve vahiy ile mümkündür. Hadis külliyatına indirgenmiş peygamber anlayışından reel politik hayata müdahil, kültüre hükmeden bir Muhammedilik algısına terfi etmelidir. Yüceltilmesi gereken şey, salt –ve kuru- peygamber sevgisi değil, Allah'ın muradına uygun mümin prototipidir. İyi ve güzel ahlakî davranışların mesnedi akıl ve vahiydir. Hz. Peygamber, bu kaynaklardan beslenen bir insanın nasıl bir ahlaka sahip olduğunun somut örneğidir. Onun sahih sünneti bu açıdan değerlidir.

KAYNAKÇA

Abdulfettah el-Kâdî, *Esbâb-ı Nüzûl*, Çev. Salih Akdemir, Fecr Yayınevi, Ankara 1996, 3. Baskı.

Abdulkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, Semerkand Yayınları, Yenişafak Gaz. Baskısı, İstanbul 2009.

Abdullatif Harputî, *Tenkîhu'l-Kelam fî Akâidi'l-İslâm*, Çev. İbrahim Özdemir-Fikret Karaman, TDV Yay., Elazığ 2000.

Adem Apak, “Günümüzde Hz. Peygamber’in (sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 19, sayı: 2, 2010, Bursa, ss. 59-72.

Aliyyü'l-Kârî, *Fıkh-ı Ekber Şerhi*, Çev. Hüseyin S. Erdoğan, Haz. Abidin Sönmez-Ömer Dönmez, Hisar Yayınevi İstanbul, trs.

Bünyamin Okumuş, “Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiye’ye Göre İsmet Kavramı: Nebevî Metinlerin Neshi ve Tebdili Meselesi (I)” *Kelam Araştırmalar Dergisi*, 8:1 (2010), ss. 237-260.

Ebu Bekir el-Bâkılânî, *el-İnsâf*, tahk., Muhammed Zahid b. Hasan el-Kevser, Mektebetü'l-Ezherli't-Terâsiyye, Kahire 2000

Ebu Bekir Muhammed b. Hasan İbn Fûrek, *Mücerredü Makâlât's-Şeyh Ebî Hasan el-Eş'arî*, tahk. Danyal Dimarya, Dâru'l-Meşrik, Beyrut 1987.

Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Tefsirü't-Taberî (I-XXXV)*, Tah. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Dar-ü Hicr, y.y., trs

Ebu Hanife, *el-Alim ve'l-Müteallim*, çev. Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981.

- *Fıkhü'l-Ekber*, Çev. Ali Nar (Akaid Risaleleri), Beyan Yayınları, İstanbul 1998.

Ebu Hasan el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn (I-II)*, tahk. Muhammed Muhiddin Abdulhamid, Mektebetü'n-Nahdatü'l-Mısriyye, Kahire 1950

Ebu Hüseyin Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, Tah. Ayman Salih Şaban, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2003.

Ebu İshak eş-Şâtıbî, *el-İ'tisâm*, tahk. Hamit Ahmet Tahir, Dâru'l-Ğaddî'l-Cedîd, Kahire 2008.

Ebu Kâsım ez-Zemahşerî, *El-Keşşâf (I-VI)*, tahk. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü'Ebikan, Riyad 1998.

Ebu Mansur el- Maturidî, *Kitabu't-Tevhid*, tahk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, İSAM Yay., Ankara 2005

- *Te'vilatü'l-Kur'an (I-XVIII)*, haz. Ertuğrul Boynukalın-Bekir Topaloğlu, Mizan Yay. İstanbul 2006.

Ebu Muîn en-Neseî, *Tabsiratü'l-Edille (I-II)*, tahk. Hüseyin Atay, DİB yay., Ankara 2004

Ebu Yusr el-Pezdevî, *Usûlü'd-Din*, Çev. Şerafeddin Gölcük, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1988.

Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-Azim (I-VIII)*, tahk. Sami b. Muhammed es-Selame, Dâru't-Tayyibe, Riyad 1999, 2. Baskı

Ersan Özten, "Peygamberlerin Gaybı Bilme İmkânı", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb (I-XXXII)*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1981.

- *İsmetü'l-Enbiya*, neşr. Muhammed Hicazî, Kahire 1986.

Galip Türcan, "Peygamberlerin İsmeti Meselesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:2003/2 sayı:11, Isparta, ss. 91-123. <http://ktp.isam.org.tr/?url=makaleilh/findrecords.php> (03.01.2015)

H. Musa Bağcı, "Ulaşılamaz Örnek Peygamber Tasavvurunun Tarihsel Teşekkülü" *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı XIX, İzmir 2004, ss. 103-136.

Halife Keskin, *İslam Düşüncesinde Bilgi Teorisi*, Beyan Yay. İstanbul 1997.

Hamid Algar, "ÇârdehMa'sûm-i Pâk" mad., *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993.

Hayrettin Karaman, "Bağlayıcılık Bakımından Resulullâh'ın (sav) Davranışları", <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0353.htm>. (05.01.2015)

İbn Esir, Ali b. Muhammed b. Abdülkerim el-Cezirî (1233), *el-Kamil fi'Tarih (I-XI)*, tahk. Ebi'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987.

İbnHazm, *el-Fasfi'l-Milel ve'n-Nihal (I-III)*, tahk. Sami Enver Cahiyin, Daru'Hadis, Kahire 2010.

İbnu'l-Mutahhar el-Hillî, *el-Elfeyn fi İmamet-i Emiri'l-Müminin Ali b. Abi Talib*, Beyrut 1982.

- *Keşfü'l-Murad fi Şerhi Tecridi'l-İtikad*, Müessesetü'l-A'lemili'l-Matbuât, Beyrut 1988.

Kadı Abdulcebbar, *el-Muğnî fî ebvâbi't-Tevhîdve'l-Adl –en-Nübüvvâtve'l-Mucizât*, tahk. İbrâhimMedkûr-Tâhâ Hüseyin, el-Müessesetü'l-Mısrıyyetü'l-Âmme, Kâhire 1962.

- *ŞerhuUsûl-i Hamse*, tahk. Abdulkerim Osman, Mektebet-ü Vehbe, trs. y.y.,

M. J. Kister, “Bir Torba Et”, Çev. Enbiya Yıldırım, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2000, c. 4 sayı 1, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/279.pdf> (erişim: 02.01.2015).

Mahmut Çınar, “Peygamberi Diğer İnsanlardan Ayıran Üç Özellik: Vahiy, Mucize ve İsmet”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı: 21, İstanbul 2011, ss. 95-127.

Muhammed Abduh, *Tevhid Risalesi*, Çev. Sabri Hizmetli, Fecr Yayınevi, Ankara 1986.

Mukatil b. Süleyman, *Tefsir* (I-III), tah. AhmedFerid, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.

Musa CarullahBigiyef, *Kitabu's-Sünne*, Çev. Mehmet Görmez, Ankara Okulu Yay., Ankara 2000.

Muzaffer Barlak, “Bir Kelam Problemi Olarak Nübüvvet –Bâkılânî ve KâdîAbdulcebbar Örneği-“, *On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi*, Samsun 2013.

Nureddin es-Sabûnî, *el-Bidâye*, Çev. Bekir Topaloğlu (Maturidîyye Akaidi), DİB Yay., Ankara 1991, 4. Baskı.

Ömer Özsoy-İlhami Güler, *Kur'an'da Ana Konular*, Fecr Yayınevi, Ankara 2003, 6. Baskı.

Ragıp el-İsfehânî, *el-Müfredât*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 2010, 6. Baskı.

Remzi Kaya, “Kur'an'da Hz. Peygamber'in Ümmî Oluşu” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 11, sayı: 1, Bursa 2002, ss. 29-52.

Sa'duddînTaftazânî, *Şerhu'l-Akâid*, Çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 2013, 6. Baskı .

Seyyid Şerif el-Cürçânî, *et-Ta'rifât*, tahk. Muhammed Basel Uyunu's-Sûd, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2013, 4. Baskı.

Süleyman Uludağ, “Hıfz” mad. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1998.

şemsettin Günaltay, *İslam ncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2013.

şıhabddn es-Sühreverdi, *Avrifu'l-Mearif*, ev. Dilaver Selvi, Semerkand Yayınları, Ankara 1999, 5. Basım.

Yusuf şevki Yavuz, "İsmet'l-Enbiya" mad., *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2001.